

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет української й іноземної філології та журналістики

**Кафедра англійської філології та світової літератури імені професора
Олега Мішукова**

" Модифікація гомерівського міфу у романі Маргарет Етвуд
"Пенелопада"

Кваліфікаційна робота (проект) на здобуття ступеня вищої освіти
«магістр»

Виконала: здобувачка

2 курсу магістратури 251-М

Спеціальності 014.02 Середня освіта

(мова та література англійська)

Освітньо-професійної (наукової)

програми: Середня освіта

(мова та література англійська)

Чабан Катерина Сергіївна

Керівник : кандидатка філологічних наук,

доцентка Горбонос О.В.

Рецензент доктор філологічних наук,

професор Олексенко В.П.

Івано-Франківськ – 2022

Зміст

Вступ.....	2
Розділ 1 Науково-теоретичні основи дослідження міфу у творчості Маргарет Етвуд.....	5
1.1 Міф та література: простір співдії.....	5
1.2 Маргарет Етвуд як персоналія канадської літератури другої половини 20 століття	18
Розділ 2 Образно-художня своєрідність міфологічних концептів у романі Маргарет Етвуд «Пенелопіада».....	23
2.1 Міф як складова авторського світообразу у тексті твору Маргарет Етвуд «Пенелопіада».....	23
2.2 Персонажна система твору як втілення авторської ідеї.....	47
Висновки.....	63
Список літератури.....	67

ВСТУП

Сучасна літературознавча наука стоїть на позиції, що антична література, яка досягла свого найбільшого розвитку у часи Давньої Еллади, і сьогодні - у 20-21 століттях викликає жвавий та стійкий інтерес письменства.

Митці сьогодення користуються художніми формами, які прийшли до нас від греків. Цікавим з цієї точки зору є таке поняття як міф, який нині все більше привертає уваги як текстова форма вічного образно-ціннісного змалювання дійсності, важливого в усі періоди розвитку літератури

І письменники ХХ століття часто використовували різноманітні складові міфу в сюжетах своїх творів. До них зверталися як українські письменники (Б.-І. Антонич, І.Калинець, І.Драч, В.Голобородько), так і зарубіжні (Б.Шоу (B.Shaw), Ж.-П. Сартр (J.-P.Sartre), У.Голдінг (W.Golding), Т.Манн (T.Mann), Р.М.Рільке (R.M.Rilke). До надбань міфології звернулася і Маргарет Етвуд (Margaret Atwood). Це відома канадська письменниця-феміністка, яка стала на захист прав жінки у сучасному суспільстві. У творчому процесі фемінізації сучасної літератури неодноразово зверталася і до традицій грецької міфології. Яскравим прикладом цього явищу є роман її «Пенелопіада», у якому вона модифікувала гомерівський міф про Пенелопу та Одиссея.

Як літературознавча проблема модифікація гомерівського міфу у романі Маргарет Етвуд «Пенелопіада» потребує дослідження у двох аспектах:

- 1) теоретичному (визначення основних аспектів трансформації міфу в літературі);
- 2) практичному (творче звернення до міфу у тексті славнозвісного роману).

Авторка використовуючи загальновідомий міф, прагне розкрити роль та становище жінки у суспільстві.

Серед науковців, які розглядали творчу проблему співдії міфу та літератури відзначаємо і українських (О.Гладій, Л.Григорчук, М.Моклиця, О.Турган, О.Кобзар тощо), і зарубіжних (Р.Сігал (R.Seagal), Дж.Кемпбел (J.Campbell), Дж. Фрейзер (J.Frazer), М.Еліаде (M.Eliade), Р.Барт (R.Barthes) тощо).

Серед дослідників, що досліджували канадську літературу та творчість Маргарет Етвуд, можна виділити як українських (Н.Овчаренко, О.Федосюк, А.Худолій, І.Ткаченко, І.Желейкіна), так і зарубіжних (Дж. Вудлок (J.Woodlock), Ш.Грейс (Sh.Grace), Ф.Дейві (F.Davy), К.Мойзан (K.Mouzan), Дж.Мосс (J.Moss)).

Такий стан вивчення наукової проблеми міфу у творчому здобутку Маргарет Етвуд і у її романі «Пенелопіада», стає базисом узагальнення й систематизації та поглиблення його ролі у розкритті саме феміністичного дискурсу сучасної літератури.

Цей факт і зумовив актуальність і вибір теми дослідження «Модифікація гомерівського міфу у романі Маргарет Етвуд "Пенелопіада"». Актуальність дослідження ідентифікувала її мету та завдання.

Дослідження виконано як складова кафедральної наукової теми «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі».

Основна мета роботи – дослідити трансформацію гомерівського міфу у романі канадської письменниці Маргарет Етвуд «Пенелопіада».

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) розкрити роль міфу та специфіку його трансформації у літературі;
- 2) охарактеризувати Маргарет Етвуд як персоналію канадської літератури другої половини 20 століття;
- 3) виділити та проаналізувати основні аспекти трансформації міфу у романі Маргарет Етвуд «Пенелопіада» у сюжетно-композиційному аспекті;

- 4) розкрити роль та місце персонажної системи твору у розкритті його ідеї;
- 5) узагальнити та систематизувати процес трансформації міфу у романі.

Об'єктом дослідження є текст роману канадської письменниці Маргарет Етвуд «Пенелопіада».

Предмет дослідження – образно-художня своєрідність звернення до міфів Греції М.Етвуд у процесі розкриття феміністичної проблеми твору.

Матеріалом дослідження слугували роман Маргарет Етвуд «Пенелопіада», поеми Гомера «Іліада» та «Одіссея».

Методи дослідження. Специфіка досліджуваного об'єкта та мета даної роботи зумовили використання таких літературознавчих методів: системно-функціонального, контекстуального, описового, порівняльного, інтертекстуального та біографічного.

Наукова новизна отриманих результатів. Поглиблено науковий дискурс зв'язків подій минулого і сучасного вирішення проблеми ролі місця жінки в суспільстві з використанням тексту міфів(епізод Страсбурзький суд). Доповнити наукові відомості про роль і місце міфів у творенні сучасної феміністичної літератури.

Практичне значення отриманих результатів роботи обумовлене тим, що фактичний матеріал, теоретичні положення, висновки та отримані результати можуть бути використані перш за все у школі, під час проходження курсу новітньої зарубіжної літератури, підчас занять із позакласного читання, на заняттях літературних гуртків тощо.

Апробація результатів роботи: за матеріалами дослідження підготовлено і надруковано статтю « Феміністичний та міфологічний дискурси як складові авторського світообразу роману «Пенелопіада» Маргарет Етвуд» у «Магістерських Студіях» Херсонського державного університету, випуск 22, серія «Гуманітарні науки», ст. 97-100.

Розділ 1

Науково-теоретичні основи дослідження міфу у творчості Маргарет Етвуд

1.1 Міф та література: простір співдії.

Література як вид мистецтва, що образно змальовує навколишній світ, дійсність в історичному минулому, в умовах сучасності і в майбутньому постійно звертається до міфів.

У перекладі з грецької «міф» близький до понять «переказ, оповідання». Поняття міфу брало початок як у греків, так і у багатьох стародавніх народів, з обряду, культу, іноді релігійної магії та включало в себе практичну й поетичну діяльність та усі художньо-образні твори, створені народною фантазією на ранньому етапі античності. [59]

У них знаходилися відповіді на такі важливі питання як : першооснови буття; походження світу та людини; моральні поняття та цінності; сенс життя; народження та смерть. У житті архаїчної людини міф прирівнювався до істини. [8;с.77]

У Древній Греції природне, надприродне та фантастичне не відокремлювали один від одного. Яскравою рисою його світогляду є наявність абстрактних понять та категорій загального характеру, зазвичай зображені у точно-визначеному яскравому образі.

Міф усвідомлювався у його живій наочності. Предмети, у межах яких він перебував: море, вода, повітря, місяць, сонце і т.д.,— сприймалися не лише як самі по собі, а й як знаки, певні метафори чи символи[4;с.44]. За часів античності виділяють три концепції міфу :

- Міф є результатом поетичної творчості. Представником цієї точки зору був Геродот, який вважав : "Гесіод і Гомер [...] встановили для еллінів родовід богів, дали імена та прізвиська, розділили між ними почесні та коло діяльності та описали їх образи".

- Міф є алегорія та символ явищ природи та моралі. Таким чином міфи пояснювали Ксенофан, Емпедокл, Анаксагор, Демокріт, Метродор та інші філософи. Одні стверджували, що Зевс – символ вогню чи неба, Посейдон – моря, Гера – повітря, Аїд – землі, інші вважали, що боги – це символи прояву різних сил абстрактного божества.

- Міф є історія не богів, а обожнюваних згодом людей. Такої точки зору притримувався Євгемер з Мессени (IV-III ст. до н.е.). Євгемер написав оповідь, подорожуючи на Схід, де відшукав міфічний острів, де колись правили Уран, Крон, Зевс. Після їх смерті, цим правителям поклонялись як богам. Не можна не згадати про таке поняття як євгемеризм. Тепер цим терміном називають пояснення, що, при інтерпретації міфу як згадки про конкретні історичні події, наповнене людською фантазією і змінюється під час передачі нащадкам. [11;с.25]

Найстародавнішими і найпростішими міфами вважаються міфи про тварин (або зооморфні) і зооантропоморфні міфи. Найпримітивнішими називають міфи про просте пояснення деяких особливостей тварин. Найбільш примітивні архаїчні міфи – що трактують появу тварин від людей або уявлення про походження людей від тварин. Такі уявлення предків, зазвичай, мають тотемічні корені. Міфи, у яких люди стають тваринами або рослинами, можна знайти у сказаннях майже всіх народностей. [50;с.46]

Яскравими прикладами є давньогрецькі міфи про Нарциса та павука Арахну; індійські сказання про лотос; уявлення північноамериканських індіанців про появу від черепахи, вовка, ведмедя тощо. Найбільш давніми є оповіді про появу сонця, місяця, зірок (солярні, лунарні і астральні міфи). Одні стверджують ніби сонце це люди, котрі покинули землю з деяких

причин, вирушивши на небо, інші трактують створення сонця і місяця як щось надприродне. [50;с.46]

Основна група міфів включає в себе оповіді про створення світу, Всесвіту, їх називають космогонічні (їм властива ускладнена свідомість, подібні оповіді можна знайти у багатьох народів, це пов'язано з пошуком людини свого місця. У цих міфах трактується поява космосу і богів, землі і людей. Часто в текстах можна відшукати згадку про теорію створення світу з хаосу. У кожного народу має свою картину світу, однак наявні деякі спільні елементи. Як приклад можна навести Стародавню Грецію: з точки зору еллінів, перші божества, Уран і Гея, що сформували наш світ та людей, з'явилися у Хаосі), і міркування про появу людини, тобто антропогонічні (одні дослідники об'єднують їх з космологічними, інші класифікують їх як окремий вид. Ці міфи трактують появу людей. Наприклад греки вірили у виліплення людей із землі титаном Прометейем, а богиня Афіна подарувала їм життя). [51;с.42]

У менш цивілізованих народів дуже рідко знайти космогонічні міфи, а однак у їх міфах згадується наявність іншого вигляду земної поверхні, проте проблема, появи землі, неба і т.д. не порушуються. Мимохідь згадується поява людей або перетворення тварин на людей, але мотиву немає або є мотив "доброби" чи "вивільнення (з печери, з-під землі)".

У високорозвинених народів наявні більш розвинуті космогонічні та антропогонічні міфи. Подібними є міфи про створення світу та появу людей - полінезійські, індіанців, стародавнього Сходу і Середземномор'я. Ключовими в них є дві ідеї: творіння і розвитку. [55;с.166]

Відповідно до цих утопічних поглядів, базованих на ідеї креації, створення світу пов'язане з чимось надприродним. З точки зору інших еволюційних поглядів, розвиток та поява світу має відношення до якогось безтілесного стану — хаосу, темряви, води, яйця тощо. [56;с.128]

Говорячи про космогонічні міфи не можна не згадати і про теогонічні – у таких оповідях розповідається про появу богів та їх стосунки один з одним. Поміж поширених сюжетів слід зазначити такі: магічне народження і поява смерті; віра у загробне життя і долю. Космогонічні міфи включають у себе і есхатологічні міфи, тобто пророкування кінця світу. Такі міфи можна побачити тільки у більш розвинених народів. Виокремлюють і етіологічні міфи, у них люди у давнину намагалися пояснити появу тих чи інших природних явищ: грози і грому, землетрусів і ураганів. [2]

Як відомо, етіологічна функція однак властива для багатьох творів міфічного жанру, проте існують міфи для яких така риса має важливе значення. Часто міфи такого типу можна побачити у людей архаїчного періоду і з плином часу вони стали менш поширеними.

Яскравим прикладом є давньогрецький міф про Арахну: як талановита смертна дівчина, дочка Ідмона, кинула виклик Афіні, богині мудрості та ремесел, на змагання з плетіння. Коли богиня не могла знайти вад у гобеленах, що Арахною сплетений на змагання, вона розлютилася і побила дівчину своїм човником. Зганьбившись, дівчина наклала на себе руки і після смерті перетворилася на павука. [28;с.16]

У часи Античності різні автори використовували міфи у своїх творах. Одним з таких творців Стародавньої Еллади вважався Гомер (приблизно VIII ст. до н. е.). Фактично про Гомера нам майже нічого невідомо. Його ім'я «Гомер» уперше згадується у 7 ст. до н. е. Цим ім'ям автора «Фіваїди» назвав Каллін Ефеський. [5;с.225]

Спроби пояснити походження цього імені здійснювалися ще в добу Античності. Серед варіантів були такі: «сліпий» (Ефор Кімський), «наступний за» (Арістотель), «заручник» (Гесихій). Однак на даний момент вчені стверджують, що вони дещо недостовірні, так як і спроби

інших дослідників надати йому значення «акомпаніатор» чи «упорядник». Ймовірно, це слово, у давньогрецькій формі, є реальним ім'ям автора знаменитої «Іліади».

Біографія Гомера наявна лише частково. По-перше, це пов'язано з місцем його народження, що достеменно невідоме. Нині виділяють сім міст, які є його можливою батьківщиною: Хіос, Смірна, Саламін, Колофон, Аргос, Родос, Афіни. Існує припущення, що «Одіссея» та «Іліада» написані на малоазійському узбережжі Греції, населене іонійськими племенами. Однак ймовірно і таке що, поеми були написані на одному з недалеких островів. [28;с.32]

Не робить чіткішою ситуацію і, оскільки залишається загадкою з якого племені походив Гомер. У ньому об'єднанні еолійський та іонійський давньогрецькі діалекти. Одні дослідники вважають, що гомерівський діалект являється деякою формою поетичного койне, яке з'явилося ще до Гомера.

Наступне питання — чи був Гомер сліпим? Багато дослідників намагалися відтворити біографію цього знаменитого поета Еллади протягом багатьох років. У багатьох джерелах Гомера зображують сліпим. Однак існує дуже мала ймовірність щодо достовірності цих фактів, оскільки ймовірно ця думка про поета є вигадкою, типовою для античних біографій. За часів Давньої Греції багато відомих поетів, співців чи оракулів вважалися сліпими, і тому гіпотеза, що автор «Іліади» та «Одіссеї» був сліпим, може бути логічною та правдоподібною. [54;с.234]

Дослідники давньогрецької культури досі сперечаються щодо часу, коли жив і творив цей славетний поет. Однак вони сходяться у думці, що Гомер міг писати свої твори у різні роки. Одні дослідники стверджують ніби Гомер жив у роки Троянської війни, у першій половині 12 ст. до н. е.

Однак Геродот схилився до думки, що автор легендарної «Іліади» жив у середині 9 ст. до н. е. У наш час дослідники визначають час його життя 8-м або 7-м століттям до н. е. Говорячи про місце проживання Гомера, найчастіше називають Хіос чи інший регіон Іонії, на узбережжі Малої Азії. [50;с.68]

Як вже було зазначено, життя як і особа цього поета вважається загадкою. Нині нараховують близько дев'яти біографій цього поета з деякими казковими й фантастичними елементами.

Існує достовірно відомий факт: на початку VI ст. до н.е. на святі Панафіней в Афінах за наказом Солона були поставлені поеми Гомера, а пізніше тиран Пісістрат зібрав комісію аби записати поеми цього автора. Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що у VI в. до н.е. твори автора «Іліади» були вже досить поширеним явищем, однак назви творів ще встановлюються. [60]

У IV — II ст. до н.е. поеми Гомера вивчалися більш докладно цілою плеядою дослідників Олександрійської бібліотеки, а саме: Зенодот, Арістофан Візантійський, Аристарх Самофракійський, Дідім. На жаль і вони не пролили світло на життя цього автора. Усі відомості про Гомера приводять до думки що автор легендарної «Іліади» та «Одіссеї» був старий і сліпий співак, який мандрував і писав поеми. [13; с 236]

Неможливість відшукати достовірну інформацію про особу автора, присутність у творах деяких протиріч, стилістичного різнобою і сюжетних проблем перетекли у так зване «гомерівське питання», яке включало в себе дослідження «Іліади» і «Одіссеї» та їх авторство.

«Гомерівське питання» з'явилося ще за часів Давньої Греції. Вже тоді філологи олександрійської школи проаналізували поеми і дійшли висновку, що «Іліада» та «Одіссея» можливо написані двома різними авторами. [62]

Починаючи вивчати літературу доби античності, перше, що приходить у голову це гомерівські поеми «Іліада» та «Одіссея». Герої «Іліади» та «Одіссеї» вже являються вічними образами, рідними до нас, пов'язаними духовно. Автор легендарних «Іліади» та «Одіссеї» — постать практично міфічна, гордість, джерело мудрості та мистецької майстерності. Філософ Діон Хризостом висловлював свою думку щодо поем: «Гомер кожному: і чоловікові, і юнакові, і старцеві — дає рівно стільки, скільки кожен з них може взяти». Великий філософ Платон висловився лаконічно: "... Цьому поетові Греція зобов'язана своїм духовним розвитком". [7;с.342]

"Іліада" (Gr. називають іліоном, іліосом або ілумом в античності). Написана близько VIII століття до нашої ери, Іліада зазвичай вважається найдавнішою роботою у всій західній літературній традиції та однією з найвідоміших і улюблених історій усіх часів.

Зображаючи троянську війну, захоплюючи сцени кривавої битви, гнів Ахілла та постійне втручання богів, вона досліджує теми слави, гніву, повернення на батьківщину та долю. Більше того, Гомерівський епос служив темою та сюжетом для багатьох інших пізніших грецьких, римських та ренесансних творів. [30;с.54]

Хоча Іліада приписується Гомеру, це чітко залежить від більш давньої усної традиції і цілком може бути колективною спадщиною багатьох поетів протягом тривалого періоду (історичне падіння Трої зазвичай датується приблизно з початку 12 століття до н.е.). Гомер, ймовірно, належав до першого покоління авторів, які також були компетентними, оскільки грецький алфавіт був введений на початку 8 століття до нашої ери. [50;с.46]

Звертаємо увагу на те, що мова, яка використовується в епічних віршах, є архаїчною версією іонної грецької з домішками деяких інших

діалектів, таких як грецька еоліана. Однак ні в якому разі не слід впевнено стверджувати, що сам Гомер (якщо така людина справді існувала) дійсно записав ці вірші.

"Іліада" була частиною групи давніх віршів, відомих як "Епічний цикл", більшість з яких зараз втрачені. Ці вірші розповідали про історію троянської війни та події, пов'язані з нею. Незалежно від того, чи були вони записані, ми знаємо, що вірші Гомера (разом з іншими віршами "епічного циклу") були прочитані в більш пізні часи на святах та урочистих заходах професійними співаками під назвою "Рапекс".

Цікаво, що ці співаки використовували ритмічні стани для створення ритму зі слів, що використовуються у віршах. Сама Іліада не розповідає про ранні події Троянської війни, які відбулися за десять років до подій, описаних у поемі. Ранні події Троянської війни включали спробу врятувати Олену, дружину короля Спарти Менелай, після її викрадення Троянським Царевичем Парисем. [51;с.43]

Аналогічно, смерть Ахілла та остаточне падіння Трої не розглядаються у поемі, і ці питання є темами інших (не гомерівських) віршів "епічного циклу", які зберігаються лише у фрагментах. Одиссея, окремий твір Гомера, розповідає про десять років дороги будинку Одиссея до Ітаки після закінчення Троянської війни.

Поема складається з двадцяти чотирьох сувоїв, що містять 15 693 рядків дактичного гексаметра. Весь вірш має формальний ритм, який послідовний у всій поемі (який полегшує запам'ятовування) і в той же час трохи змінюється від лінії до лінії (що не є монотонним).

Багато фраз, іноді цілих уривків, повторюються буквально знову і знову протягом усієї "Іліади", частково для того, щоб відповідати вимогам лічильника, а частково як частина усної традиційної формули. [44;с.63]

Таким же чином, багато описових фраз, пов'язаних із певним персонажем (наприклад, "швидконогий Ахіллес", "Діомед з чудовим бойовим криком", "Гектор з блискучим шоломом", "Агамемнон - володар людей"), відповідають кількості складів на ім'я героя. Ось чому вони регулярно повторюються настільки, що, здається, вони майже стали частиною імен героїв. [58;с.12]

Безсмертні боги та богині зображені в «Іліаді» як персонажі, що виявляють індивідуальність і волю у своїх діях. Але вони також є коштами релігійних діячів, іноді алегоричними, іноді психологічними, і їх ставлення до людей надзвичайно складне.

Їх часто використовують для пояснення того, як і чому відбулася ця чи така подія, але іноді вони також використовуються як комічне скидання, імітуючи, пародію та глузування смертних. Дійсно, часто це боги, а не смертні, вони здаються випадковими, дрібними і недалекими. [60]

Основна тема поеми - війна і мир, а вся поема насправді - опис війни та битв. В епосі Гомера є відчуття жаху та марності, і в той же час є почуття героїзму та слави, що дає битві чарівності: Гомер водночас повертає війну і прославляє її. Часті уподібнені розмови про мирний час вдома, в Греції, і служать контрастом війни, нагадуючи нам про людські цінності, зруйновані під час війни, а також про те, за що варто боротися.

" Одиссея " - це другий з двох епічних віршів, приписуваних давньогрецькому поету Гомеру, і зазвичай вважається другою роботою західної літератури, що прийшла до нас. Ймовірно твір було написано в кінці VIII століття до нашої ери і він частково є продовженням Іліади. Він широко визнаний однією з найбільших історій усіх часів і народів і мав сильний вплив на подальшу європейську літературу, особливо на літературу ренесансу. [60]

У центрі поеми - грецький герой Одиссея та його тривалий шлях додому до Ітаки після падіння Трої. Десятирічна подорож, насичена пригодами, провела його через Іонічні острови та Пелопоннес, аж до Єгипту, Північної Африки та Західного Середземномор'я, оскільки незадоволений морський бог Посейдон не дозволив йому повернутися додому. [11;с.54]

Як і «Іліада», «Одіссея» приписується грецькому епічному поету Гомеру, хоча вона, ймовірно, була написана пізніше, ніж Іліада, у зрілі роки Гомера, можливо, близько 725 р. до н.е. Як і «Іліада», вона була чітко написана в усній традиції і, мабуть, була призначена більше для співу, ніж для читання, можливо, супроводжувався простим струнним інструментом, який іноді грав за ритмічний акцент.

Він написаний гомерівською грецькою мовою (архаїчна версія іонної грецької з домішками деяких інших діалектів, таких як грецька еоліана) і складається з 12 110 рядків дактиличного гексаметра, як правило, розділеного на 24 книги. [30;с.49]

Багато примірників поеми дійшли до нас (наприклад, вивчення всіх збережених єгипетських папірусів, проведене у 1963 році, показало, що майже половина з 1596 окремих «книг» була копіями Іліади чи Одіссеї чи коментарями до них).

Існують цікаві паралелі між багатьма елементами Одіссеї та набагато давнішими шумерськими легендами в епосі про Гільгамеша. Сьогодні слово "Одіссея" почало вживатися для позначення будь - якої епічної подорожі чи довгих мандрів. [60]

Як і в Іліаді, Гомер часто використовує епітети в Одіссеї, описові позначки, які регулярно використовуються для заповнення поетичної лінії, а також для детального опису характеру, наприклад, Одиссея - "Міський розкрадач", Менелай " рудоволосий капітан ».

Епітети, а також повторення фону та більш тривалі епічні уподібнення -це звичайні методи усних традицій, розроблених для полегшення роботи поета - співця, а також нагадування учням важливої довідкової інформації. [58;с.13-14]

Порівняно з «Іліадою», у поемі є багато зрушень і набагато складніший сюжет. Він, здавалося б, використовує сучасну ідею (згодом імітує багатьох інших авторів літературних епосів) – починаючи сюжету з того, що хронологічно знаходиться ближче до кінця загальної історії та описуючи попередні події за допомогою флешбеків чи історій.

Однак це цілком доречно, оскільки Гомер розробив історію, яка була добре відома його слухачам, і ймовірність того, що його аудиторія буде розгублена, була невеликою, незважаючи на численні підсюжети.

У характері Одиссея втілюються багато ідеалів, яких прагнули древні греки: смілива доблесть, вірність, благочестя та розум. Його інтелект - це суміш гострого спостереження, інстинкту та вуличної винахідливості, це швидкий, винахідливий брехун, але надзвичайно обережний. [26;с.79]

Однак він також зображений дуже людяним - він робить помилки, потрапляє в делікатні ситуації, втрачає самопочуття і часто стримує сльози - і ми бачимо його в багатьох ролях (як чоловіка, батька і сина, а також спортсмена, капітана армії, моряка, столяра, оповідача, розірваного жебрака, коханого тощо).

Інші персонажі значною мірою є другорядними, хоча син Одиссея Телемах демонструє певний ріст і розвиток, перетворюючись від пасивного, недосвідченого хлопчика в доблесну та активну людину, яка поважає богів і людей та віддана матері та батьку. Перші чотири книги «Одіссеї» часто називають «Телемахією», оскільки вони слідуєть за мандрівкою самого Телемаха. [58;с.16]

Міфи можна зустріти як жанр літератури. Література як вид мистецтва має постійний зв'язок з міфологією на будь-якому етапі еволюції; література та міфологія мають певний взаємозв'язок: «міф «перетікає» в літературу у вигляді сюжетно-композиційних схем (міфологема) та окремих елементів (міфема)», той час як у літературі «виробляються» уже «нові» міфи.

Ще з часів античності автори використовували та інтерпретували ті чи інші міфологічні структури у своїх художніх творах. Найбільший інтерес до міфів проявлявся у добу романтизму з його «ною міфологією» та модернізму. Відповідно до цього з'явилися поняття деміфологізації та реміфологізації літератури. [12;с.45-49]

Деміфологізація, яка з'явилася ще до ХХ ст., заперечувала все міфічне, оскільки воно є помилковим. Усе нереальне та міфічне видозмінювалося аналогічним зображенням людини та її оточення. Моклиця М.В. описувала це як «свідому відмову від традиційного сюжету» для переходу від середньовічного «символізму» до «наслідування природи», до відображення дійсності в адекватних життєвих формах. [39;с.25-29]

Напротивагу їй, є процес реміфологізації. Тобто через романтичне зацікавлення міфом, цей жанр став знову актуальним у літературі. Цьому етапу властиве відношення до фольклору як джерела мудрості. На думку М. Стебліна-Каменського, «Суть романтичного відкриття міфа полягала в тому, що неспроможність усіх старих тлумачень міфа раптом стала очевидною.

Міфи були усвідомлені як Правда і як витвір Народу і внаслідок цього стали об'єктом захоплення та поклоніння». На думку Моклиці, «нова міфологія» романтиків, найчастіше застосована Гофманом, є однією з ланок, пов'язаною з міфологізмом у романі ХХ ст. [39;с.77-103]

Нині міф відіграє одне з найважливіших значень у теорії культури і соціології. Дослідники звертають увагу на неоміфи серед різних сфер діяльності людини, а саме: політичні, соціальні, культурологічні і навіть наукові.

Такі «традиційні» («вічні») образи як Гамлет, Дон Кіхот, Дон Жуан, Робінзон, Фауст та ін. також мають статус «неоміфологічних».

Неоміфологізмом називають концепцію, з точки зору якої, міфологізм являється найбільш явним типом художнього мислення мистецтва минулого століття. Згідно з цією ідеєю, минуле століття являється складною системою, де культурно-естетичні міфи уміло пов'язані між собою та відображають один одного. [36;с.48]

Така специфічна концепція має на меті виняткове відношення до міфологічних сюжетів, образів і символів, які перебудовуються, в результаті чого утворюються нові міфи, взаємопов'язані з сучасністю.

Отже, неоміфологізм незмінно звертається до найстаріших образів, уподібнюючи себе до певної культурної традиції (наприклад, в "Доктор Фаустус" Т. Манна, міфом являються різні легенди і художні твори (К. Марло, І.В. Гете) про доктора Йоганна Фауста, чарівника і чорнокнижника XVI ст., котрий продав душу дияволу). [27;с.131]

Література доби Античності та міфологія, які часто можна зустріти у творах XX ст., — тема різностороння, повчальна, цікава, до якої ми часто повертаємося. Яскравими прикладами є творчість Джойса і Камю, Т. Манна та Ю. О'Ніла, Т. Уайлдера та Гауптмана, Жирод, Брехта, Ануя. [31;с.225]

Могутні історичні діячі античної епохи: Олександр Македонський, Юлій Цезар, Антоній, Август, Клеопатра, Нерон, Калігула, Сократ та ін. пробуджують нові нотки життя, свіже трактування та сучасні алюзії,

асоціації як у літературі, так і у кінематографі. У деяких античних сюжетах зустрічається перегукування із сьогоденням, приховане осудження фашизму, тоталітаризму і, крім того, заклик до свободи. [37;с.105]

До міфотворчості звертались завжди письменники в усі часи і всіх літератур. Зокрема, до поем Гомера звернулась і у відома канадська письменниця Маргарет Етвуд. Серед її творів на міфологічну тематику можна виділити роман «Пенелопіада», у якому письменниця дарує нам унікальну можливість почути переказ легендарної «Одіссеї» з точки зору Пенелопи.

1.2 Маргарет Етвуд як персоналія канадської літератури другої половини 20 століття

Маргарет Етвуд - одна з найулюбленіших письменниць у світі. Її творчість налічує понад п'ятдесят томів. Хоча вона, мабуть, найбільш відома своїми романами, вона також пише вірші, нехудожню та дитячу літературу.

Маргарет Етвуд — письменниця, яка здобула визнання як у Канаді, так і у таких країнах як Німеччина, Франція, Голландія тощо. Неможливо було не звернути увагу на неочікуване розгортання подій, діапазон піднятих питань, ліричність поезії, елегантний стиль і драматургію прози, проникливість й повчальність творів. [18;с.10]

Ідеології М. Етвуд притаманні елементи філософічності. Героям Етвуд властиві синкретизм і аналітичність, недостатня точність, спектр художньо-стильових рис і реалістичність у розв'язанні мистецьких задач.

Займаючись друкарською справою в «Анансі прес» і політичною карикатурою у «Зіс мегезін», Маргарет Етвуд намагалася відродити канадську літературу. Її «Щоденники Сюзанни Муді» вважаються поетично опрацьованими автобіографічними нарисами, створеними у першій половині ХІХ ст. мешканцями у провінції Онтаріо, описуючи їх страх перед дикою та ворожою місцевістю, що перейшов у любов ціною великих зусиль. Мотив «замкнутості» можна також зустріти у віршах збірки «Як поводитися під землею». У своїй поетичній збірці «Політика з позиції» М. Етвуд започаткувала войовничий фемінізм. [19;с.216]

Завдяки роману «Осягнення», М. Етвуд поставили на одну ступінь з Дж. Конрадом і Дж. Дікі: у творі перед людиною (а саме — жінкою) стояла моральна дилема, поставлена жорсткою та загадковою природою. У першій половині 70-х років, М. Етвуд надрукувала працю «Виживання: Тематика канадської літератури», яку вважають її новаторством у літературі, і збірку поезій «Ви щасливі», з опрацьованою «Одіссеєю», ніби написаною Цірцеєю, натякаючи на бажання подивитися на міфологічні сюжети й образи з точки зору фемінізму. [21;с.301]

У романі «Жінка-оракул» авторка намагалася у сюрреалістичній манері відтворити та скопіювати низькопробну не подібну до готичної романістику. Головною темою оповідань у збірці «Дівчата, які танцюють» являється неузгоджений в оцінках протиречивий статус жінки. Захоплююча історія у романі «Життя до появи людини» створена на основі духовного світу, із ліричним підтекстом і докладно змальованим місцем дії — Королівський музей Онтаріо. [32;с.72]

Будучи віце-головою Канадської асоціації письменників (1980), президентом англо-канадського національного ПЕН-центру (1984—1986) і членом організації «Міжнародна амністія», М. Етвуд очолила боротьбу з тоталітаризмом і цензурою на інтернаціональному рівні, що вплинуло на тематику її збірки поезії «Правдиві історії» та віддзеркалилось у романі

«Тілесні ушкодження»: ми переносимося на один із островів Карибського моря, де відбувається політична революція. Прочитавши обидві книги, ми можемо зустріти описи в'язниць та катування, однак автор стверджує, що за ті жахливі злочинні дії відповідальність нести будуть усі люди.

Усі статті та рецензії написані М. Етвуд увійшли у збірку «Вторинні слова». У своїй збірці оповідань «Замок Синьої Бороди» Маргарет Етвуд намагалася виділити жорстокість та зобразити реальну природу казкових образів, користуючись художніми прийомами із свого фантастичного запасу. Подібну тематику можна зустріти у віршах із збірки «Вбивство у темряві». У 1985 році світ побачив найвизначніший твір письменниці «Розповідь служниці». [45;с.151]

Твір удостоївся схвальних відгуків від преси. Цей твір поповнив ряди класичної сучасної літератури і став в один ряд з такими визначними романами як «Цей дивний новий світ» О. Хакслі та «1984» Дж. Орвелла.

Жанр твору ще однозначно не визначений, однак «Розповідь служниці» називають «фентезі» на тему майбутнього, казкою-попередженням або феміністичним трактатом. Роман розповідає про новий теократичний режим, заснований на суворих християнських принципах та беззаконня жінок, і як результат встановлення нової держави під назвою Гілеад. [47;с.46-49]

Завдяки «Розповіді служниці» М. Етвуд здобула другу премію генерал-губернатора, а у 1990 р за романом було знято фільм. У 80-90-х роках М. Етвуд пише романи «Котяче око», «Наречена-зłodійка» та ін. На початку 20-х років вона була удостоєна престижної премії «Букер» завдяки роману «Сліпий убивця». Це сімейна історія з елементами наукової фантастики, яка містить кілька історій, вкладених одна в одну в повторюваному дзеркальному відбитті. [22;с.249]

З деякий час після «Вибраних віршів» і нової поетичної збірки «Повня» письменниця опублікувала «Вибрані вірші II» (1986), «Вибрані вірші. 1966—1984» (1990) і «Вірші Маргарет Етвуд. 1965—1975». «Ранок у згорілім домі», збірка надрукована у 1985—1995 рр., підтверджує той факт, що Етвуд як поетеса має нові джерела натхнення. У її творчий доробок також увійшли дві збірки оповідань — «Поради туристові у глушині» і «Гарні кості», і, крім того, Етвуд авторка декількох дитячих книжок і телевістав.

Не має чіткої визначеності щодо жанру психологічної прози письменниці, оскільки тут поєднано елементи історизму, фемінізму, психологізму, детективу та фантастики, які являються взаємопов'язаними і виділяючи певну домінанту. [9;с.112]

Маргарет Етвуд чудова у всьому, що вона робить - чи то написання антиутопічної чи наукової фантастики, кампанія за права тварин чи заняття мистецтвом. Переконана феміністка та талановита письменниця, Етвуд широко відома своїм антиутопічним романом "Оповідання служниці". Однак затяті шанувальники Етвуд знають, що вона також багато займалася міфологією, і багато її творів, як проза, так і поезія, відбивають це.

Основаючи свої історії на відомих персонажах класичної міфології, таких як Пенелопа, Сирени, Сехмет та Цирцея, вона критикує сучасний патріархат та дає слово жінкам, яких часто зображують вічно покірними.[65] Піднімаючи актуальні питання про класичну міфологію, наприклад, чому вони здебільшого написані з чоловічої точки зору і чому скривджені міфологічні жінки залишаються непочутими, Етвуд плавно вплітає їх у сучасне суспільство і дає цим жінкам ту платформу, якої вони були позбавлені у своїх оригінальних історіях. [16;с.93]

Багато її романів містять сильні заяви про відношення та гніт щодо жінок, часто з комічними посиланнями на грецьку міфологію. Її перший

роман "Їстівна жінка", опублікована в 1969 році, коли вона все ще викладала англійську мову, продемонструвала свої феміністичні переконання до ключових років феміністичної революції. Роман розповідає історію Маріан, жінку, яка відчуває себе нереалізованою та обмеженою очікуваннями суспільства як до нареченої та дружини.

У більшості класичних міфологій жінки часто зображуються або як негативні персонажі, або пасивні помічниці героїв, яким дістається вся слава. Сучасні поети, такі як Етвуд, почали переказувати ці міфи, розглядаючи їх з феміністської точки зору, тим самим наголошуючи на історії жінок, які живуть у тіні чоловіків. [47;с.54]

В "Одіссеї" Гомера слава повністю належить Одіссею. Він вішає своїх служниць за спілкування з небажаними нареченими своєї дружини. Його дружина Пенелопа покірно залишається на задньому плані, спокійно чекаючи на свого чоловіка. Етвуд створює іншу версію класичної міфології, в якій розумна Пенелопа нарешті отримує по заслугах. [20]

У "Пенелопіаді", короткій новелі із серії "Міфи Canongate", Пенелопа - не лише покірна дружина Одіссея, а й розумна правителька. Поки її чоловік перебуває на війні та в інших пригодах, Пенелопа вчиться керувати їхнім королівством та його торгівлею, а також вигадує хитромудрий план плетіння савану свого свекра, щоб відвадити настирливих наречених. Пенелопа з "Пенелопіади" Етвуд тепер може розповідати свою історію із підземного світу, оскільки вона вже мертва.

Пенелопіада "Етвуд" - це не просто сумна історія про жінок, а й критичний коментар до суспільства, яке розглядає їх як не більше ніж реквізит у світі чоловіків, а представниць нижчих економічних класів - як одноразових. [20]

Хоча Етвуд безпосередньо не вважає Пенелопіаду феміністським романом, Пенелопіада та інші твори Етвуд політично пов'язані з

феміністичним рухом. Феміністський рух -це соціально -політичний рух, мета якого – зрівняти у правах чоловіків та жінок. Для цього одним із підходів феміністичного руху було виявлення способів утискання у правах жінок протягом усієї історії.

«Розповідь служниці» заслужено є найбільшим та найвідомішим твором Етвуд. Її феміністські теми та дослідження справді женоненависницького суспільства жахливо актуальні через три десятиліття після її першої публікації. Секрет у тому, що Етвуд не малює спрощену картину суспільства, в якому жінки були переведені в розряд більш менш племінної власності; вона досліджує, як обидві статі підтримують і сприяють жахливому баченню пригнічення. [22;с.250]

Так, очевидно, що саме чоловіки перебудували світ так, щоб позбавити жінок усієї політичної, економічної та юридичної влади, але жінки Республіки Гілеад часто є добровільними, жорстокими учасниками поневолення підручних, які змушені народжувати їхніх дітей. Створюючи це похмуре майбутнє, Етвуд не забуває про основи; це історія, наповнена персонажами, за яких ви переживаєте, та ставками, що спустошують.

Розділ 2

Образно-художня своєрідність міфологічних концептів у романі Маргарет Етвуд «Пенелопіада»

2.1 Міф як складова авторського світообразу у тексті твору Маргарет Етвуд «Пенелопіада»

Як і безліч письменників до неї, Маргарет Етвуд неодноразово звертається до надбань міфології, що особливо виразно відбивається у багатьох її творах. Яскравим прикладом є її відомий роман «Пенелопіада», який побачив світ у 2005 році. [72;с.216]

У творі висвітлюються події з легендарної поеми Гомера, які змальовуються з точки зору жінки. Тобто у романі дійсність описується крізь призму бачення Пенелопи: жінка розповідає свою версію подій, включаючи своє дитинство, одруження, життя на Ітаці та сумнозвісне очікування чоловіка з війни.

Ця героїня знаменита своїми вірністю, розумом та терпінням, проте у «Пенелопіаді» вона відкривається нам з іншої сторони. Тут вона і хоробра, і саркастична, і сильна, і дотепна тощо. Завдяки неабиякому самоконтролю та мудрості, ця неймовірна жінка з честю проходить через усі труднощі на її шляху. Дійсність, змальована Гомером, не є тим ідеальним життям про яке мріяла Пенелопа: чоловік нехтує нею, а купа нахабних женихів бажає бачити її своєю дружиною. [64]

У романі канадської письменниці головна героїня зуміла проявити себе: вона показала, що може бути не лише вірною дружиною, а й успішно правити цілою країною. За відсутності свого чоловіка Пенелопа змогла не лише керувати своїм царством і торгівлею у ньому, ай об хитрити нахабних женихів з допомогою савану. [10;с.251]

Знаходячись у царстві мертвих, вона, нарешті, отримала право голосу аби розповісти свою історію, оскільки вона може не боятися, що її хтось осудить чи образить, тому Пенелопа користується цією можливістю і озвучує свої потаємні думки. [10;с.251]

Щодо жанрової різноманітності роману Етвуд, слід зазначити, що тут присутні елементи мемуарної прози, героїчного епосу, пародії (а саме на «Одіссею» Гомера: до Пенелопа доходять розповіді про подорож чоловіка).

Хоча авторка і не відносить свій твір до феміністичного жанру, її творчість не розривно пов'язана із жіночою боротьбою з а свої права і положення у суспільстві. Етвуд завжди писала про жіночих персонажів, які

борються в репресивних соціальних ієрархіях, однак фемінізм у своїх творах вона називає універсальним терміном, як людську рівність та свободу вибору. [73;с.136]

Як письменниця-феміністка, вона критикує патріархальне суспільство та намагається дати голос жінкам. Основуючи свій твір на історіях відомих персонажів грецької міфології та розглядаючи їх з феміністичної точки зору, Етвуд допомагає їм вийти з тіні і бути, нарешті, почутими. А тому можемо зазначити, що роман «Пенелопіада» виник не випадково

На думку авторки, міф передається від покоління до покоління, а тому одне й те саме сказання може мати декілька варіантів подій. Етвуд, трансформуючи відносини Одиссея та Пенелопи, створює свій власний міф, бажаючи поглянути на цю історію з точки зору жінки. [38;с.25]

Проаналізувавши роман канадської письменниці, підкреслимо наступні проблематику. І першою, яку слід зазначити, є проблема оповідання історій. Оскільки "Пенелопіада" є жіночою точкою зору, а конкретно Пенелопи, твір є яскравим прикладом критики чоловічого домінування у світі. [73;с.138]

Цариця Ітаки є центральним персонажем, у той час як Гомер у своїй поемі згадує її лише мимохідь. Героїня виказує своє невдоволення на те, чим вона стала по проходженню століть і називає це проявом сексизму: "І чим же я стала, коли офіційна версія зміцнилася? Повчальна легенда. Палиця, якою б'ють інших жінок".

З давніх часів і до сьогодні образ Пенелопи вважається символом ідеальної жінки, а у патріархальному світі дуже цінилися її відданість та покірність. Однак, у ті часи жінки мусили підкорятися волі чоловіків, що приносило героїні неабиякі страждання через неспроможність діяти самостійно. [10;с.251]

Незважаючи на те, що жінка успішно керувала цілою державою та її торгівлею, вона не отримала за це ніякої подяки. Користуючись такою рідкісною можливістю, героїня демонструє свою незгоду із оригінальним варіантом роману і розповідає як усе було насправді, пояснюючи при цьому свої дії та вчинки ("Тепер, коли у інших закінчилося повітря, - говорить вона, - настала моя черга трохи попрацювати над історією. Я зобов'язана зробити це для себе").

Однією із ключових у романі є проблема гендеру. Головна героїня — Пенелопа — царівна Спарти, походить із заможної родини, яка має у суспільстві більш розширені можливості, ніж інші. Але все одно можна бачити, що вона не має особливої влади, навіть у власному домі. Однак саме Пенелопа за відсутності чоловіка змушена заправляти усім царством, але знову ж таки поява великої кількості нахабних наречених найясніше показує наскільки обмеженою є її влада. [70]

Хоча найбільш яскраво змальовано усю гендерну стереотипність саме у відносинах Пенелопи та Телемаха. Поки син був дитиною, жінка як матір мала певну владу над ними, але коли хлопець став повнолітнім, то він починає виказувати невдоволення керівництвом матері. [1;с.427]

Таки чином, Телемах, навіть за відсутності Одиссея має більше влади ніж Пенелопа, що дуже сказується на їх стосунках("До мого нещастя, Телемах був вже в тому віці, щоб почати наказувати мені. Двадцять років я майже одноосібно управляла справами палацу, але тепер він хотів затвердити свою владу як син Одиссея і узяти кермо влади у свої руки").

Тобто після дорослішання сина чи повернення чоловіка, жінка втрапить ті крихти влади, що вона мала і тоді знову опиниться у підконтрольному положенні дружини. Чинячи опір владі матері, Телемах вирішує самотійно шукати батька, але при цьому, виправдовуючи свій вчинок, він вживає гендерну термінологію ("Він стверджував, що батько

гордився б ним за те, що він проявив холонокровність і вирвався з-під пальців жінок, які, як завжди, були надмірно емоційні і не проявляли ніякої розсудливості").[6; с.45-46]

Ще однією з проблем, що виразно виділяється у «Пенелопіаді» є класова нерівність, особливо коли мова заходить про 12 служниць. Фактично ці дівчата не мали ніякої влади та свободи, як і їхня цариця, та й взагалі як і середньостатистична жінка у ті стародавні часи, однак їх життя було набагато важчим, ніж у самої Пенелопи.

Як служниці, вони підтримували порядок у замку, але дівчата постійно знаходяться в тіні, ними користуються як речами і вважають непотрібними, що, в результаті, стало причиною їх передчасної смерті. Самі служниці це бачили та розуміли ("Нам говорили, що ми брудні. Ми були брудними. Бруд був нашою турботою, бруд був нашою справою, бруд був нашою спеціальністю, бруд був нашою провиною. Ми були брудними дівчатками").[71]

Незважаючи на те, що вони були нікому непотрібні, Пенелопа подарувала їм свою любов, виховувала їх, оскільки цариця не мала власної доньки. Служниці для неї шпигують за нареченими, здобувають необхідну інформацію, допомагають розплітати ночами саван. Як наслідок, одні були згвалтовані женихами, інші ж у них закохалися, а після повернення Одиссея їх, як і наречених, спіткала жахлива доля.

Важливою у творі є і проблема справедливості, що найбільш яскраво змальовується у фіналі роману. Одиссей не відчуває провини через повішання служниць, оскільки на той час це було правильним, однак він хоче спокутувати гріх за вбивство женихів. Ось чому після такого довготривалого повернення додому, цар Ітаки зібрався у нові мандри у глиб островів, оскільки "тільки так він міг змити з себе кров женихів, уникнути їх мстивих примар і мстивих родичів".[10;с.254]

Проте найбільш показною для проблеми справедливості є глава 26, а саме «Суд Одиссея». Авторка не випадково у творі з'являється епізод суду, тобто письменниця переводить події із минулого в сучасність, показуючи, що становище жінки не змінилося.

Як бачимо, суддя поводиться дуже легковажно, незважаючи на усю серйозність справи і, до того ж, посилається на екземпляр «Одіссеї», який він вважає офіційною версією подій. Це дуже яскраво показує, що сучасна система правосуддя схиляється на користь чоловічої позиції та інтерпретації подій і, зрозуміло, перемога була на боці Одиссея. [64]

Ясна річ, служниці завзято висловлювали незадоволення, оскільки їх обвинувачення було забуте: "Ви забули про нас! А як же наша справа? Ви не можете його відпустити! Він холоднокривно повісив нас!". З точки зору адвоката, Одиссей мав усі права на це, оскільки вони були його власністю. Проте суддя, опираючись на давньогрецький оригінал роману, заявив, що ніхто немає права вбивати, навіть якщо це була його власність. [10;с.254]

Хоча служниць визнали невинно вбитими, справу було все одно завершено на Користь Одиссея, оскільки той діяв відповідно до норм того часу. У результаті служниці беруть справу у свої руки і для цього викликають Фурій, бажаючи помститися Одиссеєві. І їм це вдалося: скільки б разів він не перероджувався і не опинявся б в Аїді, вони завжди знаходяться поряд і не дають йому спокою.

Серед головних проблем роману можна виділити протиставлення краси зовнішньої (Єлена) і внутрішньої (Пенелопа). Обидві жінки належали до одно і того ж самого соціально класу, однак за характерами – зовсім різні люди. У своїх розповідях Пенелопа погоджується з тим, що Єлена має неперевершену вроду, називаючи її білою лебедицею, а себе вона вважає качечкою. [4;с.44]

Цариця Спарти ризикнула піти проти моралі античного світу – покинувши законного чоловіка Менелая, Єлена покохала Паріса і поїхала з ним у Трою. Жахливим наслідком стала десятилітня облога Трої. Роман М. Етвуд не порушує теми кохання – увага приділяється бажанням Єлени, її зверхності, тщеславності та зарозумілості.

Оповідачка вважає сестру «справжньою ганьбою»: «I've often wondered whether, if Helen hadn't been so puffed up with vanity, we might all have been spared the sufferings and sorrows she brought down on our heads by her selfishness and her deranged lust» [63;c.18]. Однак саме на Єлені лежить вина за всі Пенелопині нещастя та біди. У фінальній главі нам показують їх зустріч уже в царстві мертвих.

Тут вже згадувалося про славнозвісний саван, який плела Пенелопа і це автоматично підводить до ключового мотиву роману — ідеї ткацтва та прядіння. Увесь твір пронизаний цією асоціацією: на початку, коли Пенелопа починає розповідати історію ("пряди свою власну нитку"), та й пізніше, жінка пряде саван, аби позбутися нахабних наречених, тим самим показуючи важливість цього заняття. Таким чином, Етвуд звертає увагу на те, що, хоча прядіння є жіночою роботою, воно наділяє Пенелопу деякою владою та силою.

Згадка про ткацтво та прядіння також наштовхують на думку про три міфічні долі. Існує міф про трьох сестер: одна створює нитку, інша розтягує, а третя обрізає — таким чином вирішуючи долю людей. Сам факт, що вони — жінки, підтверджує вищезгадану точку зору про те, прядіння є символом певної влади над людством, хоча і вважається суто домашнім завданням. [30;c.94]

Хотілося б також згадати і мотив страждання, що є одним із головних у творі. Він проходить червоними нитками через увесь роман, від початку до кінця: страждають і Пенелопа (коли її батько скинув зі скелі; коли не

дають піклуватися про сина; коли Одиссея забрали на війну; коли її домагаються женихи), і служниці (коли їх кривдять, зневажають, гвалтують, коли їх вбив хазяїн і, коли його визнали невинним у цьому злочині, та й у самому Аїді), і женихи (коли Одиссей їх вбивав).

Окремо слід зазначити про страждання Пенелопи та Телемаха через відсутність чоловіка та батька, яке співпадає з його від'їздом та поверненням. Нескладно здогадатися, що у всіх своїх бідах головна героїня звинувачує Олену, ту саму через яку почалася війна із Троєю. [30;с.129]

Через клятву дану колись, Одиссей змушений був покинути дружину та сина на довгі 20 років і їхати на війну. Вся ця ситуація спричиняла страждання для Пенелопи, а згодом з'явився натовп женихів, які додавали болю і, від яких жінку нікому було захистити. [4;с.44]

Все погіршилося із досягненням її сина того віку, коли він хоче сам шукати відповіді і вирушає на пошуки батька, не сказавши їй ні слова. Із дорослішанням Телемах починає зневажати матір через те, що вона не може позбутися женихів, які знищують батькове майно, його спадок. І це теж додає Пенелопі неабияких страждань. [4;с.44]

Повертаючись до згаданих 12 служниць, неабиякий інтерес викликає їх конфлікт з Пенелопею. При житті вони були її улюбленицями, допомагали їй в усьому, але у царстві мертвих дівчата мало з нею розмовляють, частіше уникаючи її та переслідуючи Одиссея. Можливою причиною є те, що Пенелопа ніяк не завадила чоловікові їх вбити, не оскаржила цього рішення, вона покійно підкорилася його волі. Ймовірно конфлікт міг виникнути і через розбіжності в їх версії подій.

Гортаючи сторінки роману, можна зауважити, що мова головної героїні багата на її власні думки, сарказм та іронію, а також догораннями на адресу хитрого та невірного чоловіка — такі особливості у своєму

неймовірному поєднанню утворюють психологізм роману. Хронотоп «Пенелопіади» включає в себе два плани — подій та розповіді, які співіснують окремо один від одного. Тобто Пенелопа, будучи в Аїді, описує свою версію подій, які відбулись багато років тому, в ставляючи свої власні судження[10;с.254]:

«When I was quite young my father ordered me to be thrown into the sea. I never knew exactly why, during my lifetime, but now I suspect he'd been told by an oracle that I would weave his shroud.

Possibly he thought that if he killed me first, his shroud would never be woven and he would live forever. I can see how the reasoning might have gone. <...> It is to this episode—or rather, to my knowledge of it—that I attribute my reserve, as well as my mistrust of other people's intentions». [63;с.3] Як виявилось Пенелопа зшила саван, але не для батька, а для свекра. Дівчинку урятувала згряя качок, з того часу Пенелопу почали називати качечкою.

Іронія – чи не найяскравіша з особливостей постмодернізму. Вона є невід'ємною частиною роману. Маємо деякі спогади Пенелопи: «You can imagine. There I would be, strolling hand in hand with my apparently fond male parent along a cliff edge or a river bank or a parapet, and the thought would occur to me that he might suddenly decide to shove me over or bash me to death with a rock....».

Та й з матір'ю відносини не склалися: «If my father hadn't had me thrown into the sea she might have dropped me in herself, in a fit of absent-mindedness or irritation. She had a short attention span and rapidly changing emotions». [63;с.4]

У "Пенелопіаді" успішно реконструюються і озвучуються персонажі, щоб усунути протиріччя, упущені в "Одіссеї". У прозі служниці співають: " У нас не було голосу", де використання минулого часу "було" має на увазі, що Етвуд намагається дати слова тому, як вони сприймали свою страту. По

вторення цього рядка підкреслює значущість розказаної ними історії. Це показує постмодерністські інтерпретації Одиссея, які виникають ізза іронії його поведінки.

Пенелопа пояснює, що Одиссей страчує женихів за перелюбство і самовільне вторгнення в його будинок. Це суперечить його діям, оскільки він перелюбствує з Цирцеей і вторгається у будинок циклопів, чекаючи, що вони будуть гостинні. [47;с.50]

Отже, повторення рядків створює зміну влади, оскільки в поемі Гомера Одиссей займав владне положення, проте іронія його дій зменшує його репутацію. Таким чином, використання повтору і іронії - це прийоми, які Етвуд використовує, щоб підкреслити складнощі в поведінці Одиссея.

Початок розгортання подій – знайомство Пенелопи з Одисеем: «He was not considered by the maids at least—to be a serious candidate for my hand». [63;с.8] Одиссей не можна було назвати дуже заможним, він був коротконогим та широкоплечим. Тобто його шанси виграти змагання із бігу, переможець яких отримав би Пенелопу, були невеликі.

У «Пенелопіаді» груба фізична сила «чоловічого світу» протиставляється терпінню «жіночого світу». Одиссей не чим не відрізнявся від інших чоловіків : він воював, заводив романи, зраджуючи Пенелопі, у нього з'являлися діти. Їх налічують понад півтора десятки. Фемінний простір існував лише у замку, у якому Пенелопа ткала полотно, управляла служницями й сумувала за чоловіком. [33;с.149]

Плач, сльози та інші прояви водної стихії відповідно до міфів представляли жіночий початок, а також нагадували нам, що Пенелопа – дочка наяди, тобто вода є її рідною стихією. Це пояснює невдалу спробу втопити Пенелопу батьком ще в дитинстві. Дитину врятували качки, а звідси і дивне прізвисько. Тим самим можна пояснити і її ім'я: ім'я

Пенелопа може означати «чирок» – різновид качок. Існує думка, що це ім'я означає «пряха, ткаля». [33;с.149]

Визначаємо доцільність зазначити, що ключову роль у романі грає не тільки сама Пенелопа, а й вищезгадані дванадцять служниць, повішені Одиссеєм, хоча слід зазначити, що сам епізод їх вбивства навіть не згадується у античній версії роману.

Етвуд зазначає: "Я вирішила надати розповідь Пенелопі і дванадцяти повішеним служницям. Служниці утворюють хор, який співає і скандує, зосередившись на двох питаннях, які повинні виникнути після будь-якого уважного прочитання "Одіссеї" : що привело до повішення служниць і що насправді задумала Пенелопа? Історія, розказана Гомером, не витримує критики: в ній надто багато невідповідностей." [40;с.196]

На прикладі образу дванадцяти служниць Маргарет Етвуд прагне показати тяжку долю жінки у стародавні часи, особливо якщо вона належить до нижчих верств населення. Тому, опираючись на існуючі джерела та літературу, авторці вдається створити такі реалістичні образи. Вона пише: "Хор служниць - це данина поваги до використання таких хорів в грецькій драмі. Основна дія була надана присутнім в п'єсах сатирів, які ставилися перед серйозними драмами". [40;с.197]

Маргарет Етвуд у своєму романі також дала право говорити і дванадцятьом служницям, які були несправедливо страчені Одиссеєм. У своїх піснях, баладах, лекціях вони описують своє життя та становище у соціальній ієрархії. Таки чином, у «Пенелопіаді» письменниця пише не лише про тяжку жіночу долю у патріархальному світі, а й критикує сучасне суспільство, яке вважає жінок звичайною річчю у світі чоловіків.

Авторка, говорячи про свій твір, жодного разу не вказувала його приналежності до феміністичного жанру, однак «Пенелопіада» та деякі інші її твори нерозривно пов'язані із жіночим рухом, який має на меті

поставити жінок на один рівень із чоловіками, намагаючись для цього з допомогою деяких методів визначити способи утискування жінок протягом усього існування людства. [67]

Сучасна літературознавча думка відносить роман «Пенелопада» до такого жанру, так як письменниця, створюючи твір, враховувала гендерні стереотипи, а тим часом як давньогрецький оригінал, безумовно, був збіркою чоловічої точки зору.

Не раз і не два у романі згадується славнозвісна Троянська війна. Нині дослідники й досі сперечаються щодо достовірності її існування, однак, безсумнівно, можна стверджувати одне: події, змальовані у поемі Гомера та в її сучасній версії, є занадто міфологізовані, а тому їх правдивість піддається сумніву. [33;с.117]

Композиція роману визначається як кільцева: перша глава показує, що головна героїня знаходиться у потойбічному світі, де вона має змогу зустрітися з усіма героями своєї оповіді.

У підземному царстві М. Етвуд бачимо поля Асфаделей без поділу на грішників і праведників, тому і злочинці, і їхні жертви – мешкають поряд. Авторка також зображує там і дванадцять несправедливо вбитих служниць, однак вони уникають Пенелопу, що їх не вберегла та разом з ериніями постійно переслідують свого вбивцю. [10;с.254-255]

Повість розділена на 29 глав з введенням, примітками і розділами з вдячностями. Побудований аналогічно класичній грецькій драмі, оповідання чергується між оповіданням Пенелопи і хором коментарем дванадцяти служниць. Вона розповідає 18 глав, а хор - 11 глав, розкиданих по усій книзі.

Хор використовує новий стиль оповідання в кожній зі своїх глав, починаючи з рими із скакалкою і закінчуючи 17-рядковою поемою

ямбічного диметра. Інші стилі оповідання, використовувані хором, включають плач, народну пісню, ідилію, морську хатину, балада, драма, лекція з антропології, судовий процес і пісня про любов. [10;с.255]

У розповіді Пенелопи просто і навмисно наївна проза. Тон описується як випадковий, блукаючий і вуличний з сухим гумором Етвуд і характерним гірко-солодким і меланхолійним феміністським голосом. У книзі використовується оповідання від першої особи, хоча Пенелопа іноді звертається до читача через займенник другої особи.

Один рецензент відмітив, що Пенелопа зображається як "розумна жінка, яка знає краще, ніж показувати свій інтелект". Оскільки вона протиставляє минулі події, як вони сталися із її точки зору, з розробками Одиссея і з тим, що записано в сьогodнішніх міфах, її описують як мета-вигаданий оповідач. [10;с.251]

У початковій частині своєї історії Пенелопа негайно звертає увагу на той факт, що вона мертва, підкреслюючи ситуацію потойбічного життя та вводячи тему давньогрецьких релігійних поглядів, яка повторюється у всьому тексті. Опис Пенелопою "мішка, повного слів" показує центральну роль, яку грають в книзі історії, чутки і міфи, і їх важливість у визначенні і формуванні особи людини - як пережитою, так і сприйманою іншими.

Цей розділ здається дещо іронічним, враховуючи, що пригоди Одиссея в античній поемі вже сильно міфологізовані. Віра в розповідь Одиссея, схоже, була частиною ролі Пенелопи як його дружини. [10;с.253]

Вона вважає, що офіційна версія подій згладила її характер, перетворивши на засіб контролю над іншими жінками (зробивши її ідеалом сліпої вірності і постійності по відношенню до чоловіка, стандартом, до якого тоді прирівнювали інших жінок), показуючи, як оповідання може бути деспотичним. [64]

Коли Пенелопа продовжує розповідати про те, що вона мовчала, тому що хотіла "щасливого кінця", Етвуд показує, як звичайна структура оповідання сама по собі може бути такою, що спотворює і пригнічує. Описуючи чутки про неї, письменниця продовжує показувати цю руйнівну сторону оповідання.

Коли Пенелопа описує розповідь історій як "низьке мистецтво", читач може подумати про інші мистецтва, такі як робота з волокнами, яка займає центральне місце в цій історії, які були описані як "низькі", і про те, як ці "низькі" види мистецтва часто асоціюються з жінками і жіночністю.

У наступному розділі Етвуд представляє дванадцять служниць, які упродовж усієї книги виступають в ролі грецького хору (традиційний елемент старогрецької драми), коментуючи і іноді суперечивши оповіданню Пенелопи. Представляючи свої звинувачення проти Одиссея, служниці вказують на подвійний стандарт розбещеності для чоловіків і жінок - подвійний стандарт, який зберігається і сьогодні, через тисячі років.

Коли служниці відмічають, що Одиссей був озброєний словами і списом, вони проводять паралель між цими двома поняттями, припускаючи, що слова можуть бути свого роду зброєю. Контроль Одиссея над мовою і оповіданням дає йому владу. [63;с.3]

Коли Пенелопа заявляє, що для того, щоб дійсно розпочати свою історію з початку, їй довелося б почати з початку світу, вона, можливо, має на увазі, що, оскільки її історія є частиною ширшої історії її статі, вона не може відокремитися від неї.

Ранній досвід спілкування Пенелопи з батьком показує, що з самого дитинства її життя було забарвлене чоловічим насильством. Те, що її батько діяв на підставі пророцтва, підтверджує, що історії і слова мають величезний вплив, настільки великий, що можуть надихнути на дітовбивство. Дії Ікарія показують, як швидко люди реагують на почуті історії. [63;с.5]

Ремесла і роботи з волокнами часто зображаються як жіночі мистецтва і є одним з головних символів упродовж усього роману. Вони часто використовуються для позначення оповідання.

Обговорюючи спробу батька убити її, Пенелопа припускає можливість використання історій як способу пом'якшити або замаскувати неприємну реальність. [64]

Хоча Пенелопа не пам'ятає про зраду батька, оповідання про його насильство над нею як і раніше глибоко зачіпають її, показуючи, наскільки сильно історії можуть змінити точку зору і вплинути на стосунки. Її мати — наяда (водна німфа), і царівна вважає, що материнський зв'язок врятував її. Зв'язок її матері з водою - один з багатьох способів, за допомогою яких Етвуд зв'язує океан з жінками і материнством.

Хоча Ікарій тепер добрий до Пенелопи, знання про його насильство над нею примушує жінку не довіряти йому. Це служить показовим прикладом впливу історичного насильства над жінками, яке породжує тривалий страх і недовіру. Хоча можливо, що кровна спорідненість з матір'ю частково врятувала її, Пенелопа не підтримує з нею близьких емоційних стосунків. [63;с.4]

В цілому, юність спартанської царівни позбавлена сильних жіночих стосунків, будь то материнська фігура або її однолітки. Передбачається, що відсутність жіночого співтовариства в Греції (принаймні, серед вищого класу) є частиною того, що робить таких жінок, як Пенелопа, такими уразливими.

Глава 4 є різким контрастом з описом дитинства головної героїні в главі 3. Хоча і Пенелопа, і 12 служниць страждали, вони страждали по-різному і стикалися з різними видами небезпеки. Жінка зіткнулася з тими видами небезпеки, з якими стикаються герої грецької міфології, які виникають у людей, коли їх життя зачіпають боги, з суперництвом в сім'ї і конфліктами з приводу спадку. [63;с.15]

Служниці, з іншого боку, стикалися з буденнішими і більше практичними проблемами. Їх не цінували, і з ними жорстоко поводитися. Якщо вони були гарненькими дітьми, то їх життя було ще гірше, ніж у слуг середньої зовнішності. Вони відмічають, що їх "тіла мали невелику цінність", коли пояснюють, як з ними поведуться чоловіки. [63;с.10]

Цінність їх тіл різко контрастує з цінністю тіла Олени, яка багато в чому є причиною усіх конфліктів в повісті. Суперництво Пенелопи і Олени розвивається в главі 5. Важливим сюжетним моментом історії Олени і її претензією на славу є те, що її краса спровокувала Троянську війну.

Десятирічний конфлікт привів до численних жертв. Життя Пенелопи було назавжди змінене відсутністю Одиссея із-за цієї війни, тому вона особливо гірко відноситься до Олени. Вона припускає, що Олена винна в цьому, про що ніколи не говориться в «Одіссейі».

Пояснення Пенелопи про шлюб і його звичаї демонструє роль жінки у стародавньому світі. У багатьох відношеннях жінки розглядалися швидше як власність, чим як людські істоти, цінні тільки тим, що вони давали чоловікам. Багаті жінки з вищого класу, безумовно, були важливі як посудини для народження дітей, а народження дітей було потрібне для передачі багатства, влади і образ наступному поколінню. [63;с.7]

Проте, як відмічає Пенелопа, це відносилось тільки до знатних або багатих жінок. У бідних не було багатства, яке можна було б передати у спадок, тому вони не потребували законних спадкоємців. Читачів може здивувати очікування того, що Одиссей заповіді біль своїй новій нареченій в шлюбні у ніч. Звичаї, пов'язані з весільною ніччю, покликані імітувати захоплення жінки чоловіком і її згвалтування, що підкреслює як панування чоловіка, так і відношення до жінки як до об'єкту, що не має ніякої влади або сили.

Ці похмурі подробиці призводять до дуже цікавого обміну думками в кімнаті нареченої. Вони удвох, прикинувшись для слухачів, що Одиссей насправді заповідіє біль своїй новій дружині в належній мужній манері, розповідають один одному історії. Історії стають основою їх стосунків, і навіть

після того, як Одиссей відсутній впродовж 20 років, це залишається правдою. [22;с.251]

Той факт, що вони цінують один одного за брехню, одна з граней їх історії, яка залишається незмінною від Гомера до Етвуд. Помітною особливістю погляду Пенелопи на міфологічні історії, до яких вона звертається упродовж усього роману, являється те, як багато вона не знає.

У першій главі вона говорить читачам, що навіть після смерті вона не упізнала усіх таємниць чарівним чином. Розповідаючи подробиці своїх перших років, вона міркує про те, чому її батько (ймовірно) намагався убити її, але вона не може бути упевнена в його причинах. У цій главі вона не упевнена, чому Тиндарей допоміг Одиссею, і не упевнена в деталях деяких версій історій, що примушує її зупинитися на припущеннях і інтерпретації. [22;с.251]

Етвуд вправно використовує невпевненість і припущення Пенелопи, щоб висловити свої власні ідеї про міфи. В той же час вона натякає на процес, в ході якого історії з часом набувають нових значень, оскільки їх переказують і інтерпретують по-новому.

Напружені стосунки сестер розвиваються в цих главах, коли Олена критикує зовнішність Пенелопи, доводячи її до сліз. Ця напруга допомагає розвинути тему статі і класу. У системі, в якій жінки мають менше влади, ніж чоловіки, жінки використовують ті інструменти, які у них є, щоб отримати більше влади. [64]

У Олени є сила над чоловіками - її краса і сексуальна привабливість, - яка дозволяє їй користуватися великими привілеями. Це дозволяє їй почувати себе вище за простих жінок, тому що у неї є влада, якої немає у них. Олена використовує будь-яку можливість, щоб нагадати Пенелопі про це.

У наступних главах є загальні образи: служниці співають про плавання в човнах, а Пенелопа дійсно пливе в човні. Човни в романі часто використовуються символічно для позначення тіла або фізичного судна,

яке несе людину по життєвому шляху. Служниці тримаються на плаву тільки завдяки надії, стверджують вони. [53]

Вони сподіваються, що одного разу героїчний чоловік врятує їх від важкого життя. У Пенелопи, незважаючи на усі її біди, ситуація краща. Про човен, який її везе, піклується її умілий чоловік-моряк. У неї є життя, про яке мріють служниці в главі 8 : вона принцеса і виходить заміж за героя. Але у неї як і раніше не було вибору, за кого вийти заміж.

Деталь про служницю Пенелопи Акторис, рабиню, яку вона отримала в подарунок, є ще одним нагадуванням про статус царівни. Служниця у буквальному розумінні слова є власністю згідно із законом: її можна подарувати або продати. В той же час Акторис не так вже несхожа на головну героїню. [63;с.13]

Попри те, що вони знаходяться на верхній і нижній межах соціального класу, ні у тієї, ні у іншої не було вибору в питанні переїзду на Ітаку. Проте читачі також бачать різні відмінності в повсякденному житті цих жінок. Можливо, їм обом бракує влади або контролю над своїм життям, але слуги і рабині, безумовно, страждають більше, ніж принцеси.

Використання в главі 10 плавання по океану в якості метафори виношування в утробі матері провіщає подорож Одиссея, яка станеться в майбутньому, і різко контрастує з морською подорожжю Пенелопи на Ітаку. Подорож Одиссея в гомерівській поемі - це, як відомо, морська подорож, з людьми, що трохи не потонули, підступними сиренами і зупинками на небезпечних островах. [22;с.254]

Метафора морської подорожі об'єднує Телемаха з батьком і матір'ю, підкреслюючи відмінності між чоловічим і жіночим досвідом. У цій главі також розвивається символ човна як уособлення людського тіла. Служниці говорять, що Телемах подорожував в "човні себе... через небезпечний океан своєї величезної матері".

Те, що Пенелопа описана як "небезпечна" і "величезна", подібно до моря, говорить про те, що вона, можливо, могутніша і складніша - і, можливо, менш безневинна, чим вона досі давала зрозуміти. [10;с.252]

Глава 11 є поворотною для Пенелопи. Вона також є поворотною для 12 служниць, хоча вони відчують усі наслідки дій Олени лише пізніше. Вони говорять, що Олена "зруйнувала" її життя. Хоча це правда, кульмінацією роману Олени і Париса і їх втечі є вбивство 12 служниць і більше 100 женихів; Пенелопа виживає.

Крім того, хоча Олена і привела в рух події, які залишають Пенелопу самотньою на 20 років, на цьому шляху було багато інших рішень, які привели до вбивства служниць, у тому числі і вибір Пенелопи. Цього вона, здається, не хоче визнавати. [10;с.254]

Далі у главах велика увага приділяється історіям і оповіданням, і підкреслюється, що історії рідко бувають чистою правдою. Чутки, які доходять до нас про пригоди Одиссея, є суперечливими оповіданнями про одні і ті ж події. Епізод з пожирачами лотоса, в якому моряки Одиссея їдять рослину, що викликає безпам'ятність, деякі розповідають як просту ніч пияцтва. Епізод, в якому Одиссей перемагає циклопа, деякі розповідають як історію про його бійку з однооким хазяїном таверни.

Богині, що спокушають Одиссея в одних історіях, в інших - просто повії. Знову ж таки, історія знаходиться в руках оповідача, і найчастіше оповідач бреше. Немає ніякого реального способу дізнатися, яка версія щонайближче до істини. У першій главі роману Пенелопа відмічає, що вона, подібно до менестреля, береться за "низьке мистецтво" розповіді історій. [33;с.130]

В главі 13 вона дає зрозуміти, що менестрелі досить вільно поведуться з правдою, кажучи, що менестрелі брали в якості початкового матеріалу чутки, які вже були суперечливими, а потім "значно їх прикрашали". Тут є натяк на те, що Етвуд також робить при написанні "Пенелопіади". Вона

теж спирається на матеріали з декількох джерел, які не завжди точно співпадають. [64]

Вона також додає свої власні прикрашання, щоб створити свою власну версію історії зі своїми власними істинами. Глава 12 утримує безліч посилань на сюжетні моменти "Одіссеї", а глава 13 є її сюжетною частиною в стислому виді. Корисно повернутися до декількох основних подій подорожі Одиссея оригінальній поемі, щоб побачити, як вона створює контекст для цих глав.

Також розглядаються основні питання, які письменниця поставила перед собою в романі : "що привело до повішення служниць, і що насправді замишляла Пенелопа"? Виявляється, в переказі Етвуд ці питання пов'язані між собою. У цих главах починається пояснення того, як 12 служниць, яких у кінці історії вішають, виявилися під загрозою.

Питання класу і статі є частиною цієї деталізації. Служниці нижчого класу мають набагато більшу свободу пересування по палацу і території, за умови, що вони виконують свою роботу і надають себе в розпорядження чоловіків. Королівські жінки набагато більше обмежені у своїх повсякденних діях. [73;с.137]

Їм потрібно супроводжувати і захисники, тому вони не ходять самостійно і дуже помітні - що не дуже добре для шпигунства. В главі 15 Пенелопа вибирає 12 своїх улюблених служниць, щоб сформувати особливе внутрішнє коло довірених осіб. Вона відноситься до них з любов'ю, і вони з 12 служницями стають як сестри. [63; с.25]

Це знову розвиває складну тему статі і класу, оскільки їх сестринські стосунки перетинають класові межі. Проте читач може зробити висновок, що саме цих 12 служниць врешті-решт будуть повішено. Навіть коли вони допомагають Пенелопі, вона піддає їх ризику. Шматочки трагічної головоломки починають складатися разом, і головна героїня виявляється винною не без провини.

У 17-18 відносно коротких главах розвиваються гендерні і класові протиріччя. Телемах починає відстоювати свої чоловічі привілеї перед матір'ю. Він нехтує її батьківською владою і вирушає в плавання, не сказавши їй ні слова - не для того, щоб захистити її, а щоб захистити себе і свій спадок. Тим часом Пенелопа одночасно залежить від своїх служниць і поблажливо відноситься до них. [73;с.138]

Вони потрібні їй як джерела секретної інформації, але в той же час вона вважає їх участь у своїй маленькій затії само собою зрозумілою. Насправді вона докоряє їх, коли вони не говорять їй, що Телемах поїхав. Контраст між жінками вищого і нижчого класів стає ще очевиднішим, коли 12 служниць співають свою баладу в главі 17. Пенелопа тільки що сказала, що цей період її життя був найгіршим. І це важко.

Але 12 служниць нагадують читачам про їх набагато важчі страждання. Сон - єдиний відпочинок, який вони отримують, і єдиний час, коли вони вільні від непрошених чоловічих поглядів. Уві сні вони беруть тих коханців, яких хочуть. Вони головні: вони видають "укази" і мають "золоте царювання", в якому "немає сліз болю". Це гіркий контраст з їх реальністю. [10;с.254]

Взаємодія Телемаха в цих главах розвиває тему статі і класу декількома невеликими способами. По-перше, спілкуючись з Пенелопою, він затверджує свою владу і звертається до неї не як до матері, а як до жінки. Він зараховує її до жінок взагалі і називає її і усіх жінок "надемоційними". Хоча це стереотип, вона, здається, грає на нім, розридавшись і прочитавши йому дещо істеричну материнську лекцію.

Обоє вони посилюють тут стереотипи чоловічого і жіночого начал. Його спілкування із слугами також демонструє неподатливість патріархальній і класовій систем. Коли він повертається додому після пригод з двома друзями-чоловіками, служниці ластяться до нього.

Вони купають його, подають йому і його друзям вечеря і взагалі поводяться мило і підслесливо, як і личить їх статі і класу. Євриклея

відноситься до будь-якої грубої або неотесаної поведінки за принципом "хлопчики будуть хлопчиками", і Пенелопа помічає, наскільки він розпещений. Здається, що немає ніякої можливості для змін, коли усі беруть участь у збереженні системи. [9;с.113]

Ці дві глави розповідають протилежні історії і досліджують питання про те, наскільки достовірний будь-який з оповідачів цього роману. Тон Пенелопи в главі 20 більше святенницький, ніж в попередніх главах. Якщо досі в романі вона була уразлива в одних випадках і задоволена своїми інтригами в інших, то тут вона формальна і логічна.

Вона вважає, що "повинна розібратися" з чутками, і називає аргумент "де дим, там і вогонь" "безглуздом". Вона говорить, що підбила женихів на це "з принципу". Вона з жалем відмічає, що у Одиссея не було можливості вирвати мови тим, хто поширював ці історії. [9;с.113]

Є лише натяк на те, що Пенелопа, можливо, протестує занадто сильно. Враховуючи двозначність глави 20, яка пропонує читачеві засумніватися в надійності Пенелопи, глава 21, по суті, називає її брехухою. Але вона також пропонує читачеві засумніватися в надійності 12 служниць як оповідачів і коментаторів.

В главі 2 вони вже поклали відповідальність за свою смерть на Одисея. А в главі 10 вони звинувачують Телемаха в тому, що він їх убив. Проте тут вони явно звинувачують Пенелопу в тому, що вона організувала їх смерть. У цій главі представлена абсолютно інша відповідь на питання "Що привело до повішення служниць і що весь цей час робила Пенелопа?". Читачі, які досі могли спокійно сприймати оповідання Пенелопи, залишаються без чіткої відповіді на це питання. [15;с.153]

Ці глави показують, що підземний світ не так вже сильно відрізняється від світу живих. Образи, суперництво і секрети, які людина бере з собою в підземний світ, зберігаються і там. Олена як і раніше гріється в захопленні натовпу чоловіків, як і раніше маніпулює ними, як і в житті, і так само зневажливо ставиться до них як до людей. Вона так само

пихата своєю чудовою красою і виставляє її напоказ при кожній слушній нагоді.

Напруга між Оленою і Пенелопою також триває, і вони обмінюються колючостями, як і раніше. Євриклея, схоже, також зберегла свою надмірну дбайливість і розпещеність, адже вона піклується про багато дітей і не має часу відповідати на питання Пенелопи. Якщо у неї і є секрети, то вона їх ретельно приховує. У подіях, описаних в главі 23, є присутньою глибока невизначеність. [16;с.93]

Пенелопа спить під час усієї сцени насильства, тим самим пропускаючи найважливіші моменти сюжету. За іронією долі, це одне з найсильніших феміністських критичних зауважень на адресу Гомера, що зображує її в "Одіссей" : вона спить упродовж більшої частини епічної поеми, що робить її надмірно пасивною героїнею. Вона, як і читач, отримує велику частину інформації про дії женихів з других або навіть третіх рук від Євриклеї, служниць, менестрелів і пророків.

В главі 24 викладаються два "феміністські" послання. Перше - це феміністське прочитання, в якому служниці використовуються як символи великих культурних змін. У цьому прочитанні матріархальна система поклоніння богиням була насильно узурпована системою з переважанням чоловіків. Одиссей, як лиходій в цьому прочитанні, представляє патріархальну систему. [16;с.93]

Друге феміністське послання полягає в тому, що зведення жінок до символів відволікає від їх справжнього болю. У кінці глави говориться про те, що алегоричне прочитання смерті служниць допомагає освіченим людям не "занадто напружуватися", думаючи про служниць як про реальних жінок або навіть персонажів, ґрунтованих на реальних жінках, які постраждали від жахливої несправедливості.

Глава 25 є спритним розворотом очікувань. Живий стовп ліжка був задуманий Одиссеєм як випробування для Пенелопи. Проте в цій главі стовпчик - це випробування, в ході якого хазяїн повинен довести свою

істинну суть. Пенелопа уміло перевертає ситуацію і ставить Одиссея в положення, коли йому доводиться доводити свою правоту. [10;с.255]

Ще одно цікава подія в главі 25 - розмова між ними, в якому вони переказують один одному свої історії. Пенелопа нагадує читачам, що їх перша інтимна бесіда була розповіддю; вона говорить, що вони "взялися за старі звички розповідати історії". Оскільки в цьому романі розповідь історій і брехня нерозривно пов'язані один з одним, в історіях розповідається про те, як ці двоє обманювали інших, розповідаючи неправдиві історії: Одиссей пояснює, як він обдурив циклопа за допомогою брехні, а Пенелопа розповідає, як вона вигадала історію про священний обов'язок, щоб обдурити женихів. [10;с.255]

В главі 26 представлений судовий процес, що відбувається в сучасному залі суду. Культурні відмінності, викликані тисячоліттями, є характерною рисою цієї глави. Наприклад, судді неприємна думка про те, що служниці були рабинями і тому їх вбивство допустиме. Проте плин часу служить швидше для того, щоб підкреслити схожість між судом над Одиссеєм і судами над впливовими людьми у наш час.

Коли суддя відмічає, що служниці були зґвалтовані, говорить, що служниці поводитися зухвало, неначе це виправдовує їх звернення. Пенелопа, як жінка, з вищого класу слабо захищає служниць, кажучи, що вона спала під час усього цього, і що коли служниці сказали, що їх зґвалтували, вона "схильна" була їм повірити. Потім суддя відмічає, що було б шкода зруйнувати кар'єру Одиссея із-за такого незначного питання. [10;с.255]

Винити жертву, не вірити жертвам зґвалтування і дозволяти винним в цьому залишатися практично безкарними - усе це поширено в сучасному патріархальному суспільстві. Можливо, часи змінилися у багатьох відношеннях, але недостатньо, коли йдеться про відношення системи правосуддя до жінок. [64]

Поведінка судді - це ще один коментар до проблем в системі правосуддя. По-перше, суддя, схоже, відноситься до згвалтування легковажно. Він часто хихикає і жартує, незважаючи на серйозність звинувачень. Крім того, суддя посилається на екземпляр "Одіссеї", який, за його словами, є офіційною версією цієї історії. Це показує, що система правосуддя упереджена на користь чоловічих оповідань і чоловічої інтерпретації. [64]

Що можуть зробити жінки, коли система правосуддя не може забезпечити справедливість? У романі служниці закликають Фурії. Фурія - це істоти, які мстять чоловікам за їх злочини. Етвуд як би запитує: який сучасний еквівалент? Чи може бути справедливість для жінок в системі, де правлять чоловіки?

В главі 28 служниці вказують на один з аспектів насильства Одіссея над ними, який пояснює їх почуття образи. Впродовж усього часу вони були непохитні в тому, що він винен в їх смерті, і тому вони йдуть за ним по всьому замогильному світу, щоб покарати його. Проте тут вони також вказують на те, що він віднісся до їх смерті як до вбивства честі. [64]

Іншими словами, вбивство служниць було способом відновити його власну честь. У той час він почував себе добре. Нагадування про їх важке життя і роботу, яку вони виконували, щоб служити йому, повинно змусити його зрозуміти, що він був неправий. Коли вони переслідують його по п'ятах у загробному світі, це не лише тому, що він наказав їх убити, але і тому, що йому було приємно спостерігати за їх смертю. Єнвой - це завершальна строфа або завершення літературного твору або пісні. Етвуд дозволяє служницям, які "не мали голосу" під час свого життя, сказати останнє слово в цій історії.

2.2 Персонажна система твору як втілення авторської ідеї

Повість канадської письменниці відкривається об'ємними епіграфами з поеми Гомера "Одіссея" - очевидний хід для переосмислення одного з міфів троянського циклу. [63;с.1]

Перша глава не що інше, як приховане введення від імені вигаданого автора - самої Пенелопи. У ній вона оповідає про свою нелегку долю, ми дізнаємося що вона мертва і знаходиться під землею, в пеклі. У це місце усі новоприбулі приходять з мішком слів. У когось ці мішки слів "худі", у когось "величезні".

У Пенелопи він немалий, але усі слова в основному про чоловіка. Та і все те, що знають з історії чоловіка, тобто Одиссея, не зовсім справедливо. Очевидно, що потрібно цю ситуацію виправити і це можна зробити. Але як? Зайнятися "ганебним мистецтвом" - стати рапсодом, яким, можливо, і був Гомер і розповісти свою версію подій. [63;с.2]

Пенелопа пішла далі за Гомера і читачеві доведеться прочитати не 24 пісні, а цілих 29! Але це не так страшно. У Гомера ми пам'ятаємо безжальний гекзаметр, а тут в основному проза. Часи все-таки змінилися, і Пенелопа про це знає. Оповідання про її минуле перемежаються з партіями хору, як пізніше буде заведено в старогрецькій трагедії.

Хор тут складається з одних жінок, а не чоловіків (як було насправді). Та і взагалі герої-чоловіки тут тільки називаються. Функція ж хору залишилася - відношення глядачів до того, що відбувається. В даному випадку обличчя хору - це служниці, іноді з такою ж непростою долею, як у самої Пенелопи. [10;с.254]

Повість Маргарет Етвуд схожа не то на сповідь, не то на автобіографію. Швидше, на те і те, протиріччя тут ніякого немає. Троянська цариця оповідає нам про своє дитинство ("Таких напівкровок в ті часи було греблю гати; куди ні плюнь - усюди наядини дочки"), про заміжжя ("Одіссей розділяє новомодну ідею, що дружина повинна переселятися у будинок чоловіка, а не навпаки"), про те як Олена зруйнувала її життя або ж про античну повсякденність ("Боги любили м'ясо не менше нашого, але від нас не отримували нічого, окрім кісток і

жиру, - спасибі Прометесві, обвів їх навколо пальця, як дітей малих : тільки круглий дурень купиться на мішок з кістками, прикритими жиром, а Зевс купився; з чого виходить, що боги не завжди бували такими розумними, як нам належало вірити"). Вона також не забуває розповісти і про саме пекло[9; с.114]:

"Ну так, тут темно, але в цьому є свої переваги. Наприклад, якщо зустрінеш когось, з ким не хочеш говорити, завжди можна зробити вигляд, що ти його не упізнала".

Пекло влаштоване тут, швидше, згідно з моделлю Данте, оскільки наша героїня не хоче спускатися глибше, їй добре поряд з кишеньковими "зłodіями". У епізодах про її сьогодення, вона згадує усю історію людства починаючи від античності і закінчуючи подією "про перетворення матерії на енергію" в ХХ столітті. [9;с.114]

Так, повість М. Етвуд, насичена інтертекстуальними зв'язками, йде далеко за контекст античної епохи і включає вже накопичений досвід подальшої світової літератури. Можливо, так і треба? Та і як залишитися фактично точним у рамках античної епохи?

Та і сама героїня з'являється тут абсолютно живою. Якщо в гомерівському тексті закінчений образ тільки один - Одиссей, то тут з гомерівського ескізу М. Етвуд малює складний психологічний портрет сильної жінки. То вона в образі плаксивої дівчини, то вона чваниться власним розумом, іншим разом вона вже мудра дружина. [10;с.251]

При усьому цьому вона самостійна, хитромудра і прониклива. Вона цинічна, але благородна. Виходить така зворотна сторона поеми : чоловічі образи схемні і прибрані на другий план, жіночі ж висунені на перший. Можливо це пов'язано з фемінізмом реального автора, але це виглядає швидше як природне продовження античної поеми. Дуже сучасне і органічне.

Маргарет Етвуд у своєму творі посилює гендерний принцип їх розподілу на жіночі (Пенелопа, її мати, Олена, дванадцять служниць, Єврикля, Антикля) та чоловічі (Ікарій, Одісей, Телемах, Антиной тощо) образи. [48;с.78]

Відтак Пенелопа - головна героїня "Пенелопіади". Вона родом із Спарти. Вона належить до царського роду: її батько - цар Спарти Ікарій, а мати - наяда (божество води). Вона також з'являється в "Іліаді" і "Одіссеї" Гомера, в яких оповідає про події Троянської війни і знамениту подорож Одісея на Ітаку після війни.

Пенелопа відома своєю вірністю Одісею під час його десятирічної подорожі. Гомерівська "Одіссея" принесла Пенелопі міцну славу. Вона стала символом терпіння, вірності і розуму. Її зображували як ідеальну жінку, віддану своєму чоловікові і покірну. [68]

Упродовж усієї "Одіссеї" Пенелопа, дружина Одісея, характеризується як постійна, добродісна і терпляча. Її вважають втіленням вірності дружини за її відмову вийти заміж за прихильника і за її віру в те, що Одісей повернеться. Її характер двомірний і, здебільшого, не має ніякого відношення до ескапад Одісея. Коли я читала "Одіссею", я була засмучена, побачивши корені жіночих стереотипів, які все ще поширені в суспільстві сьогодні. [68]

Мене також розчарував явний подвійний стандарт: Одісей спить з незліченними богинями і захоплюється як герой, тоді як Пенелопа повинна залишатися цнотливою через тривалу відсутність чоловіка. Частково через відсутність багатомірних жіночих персонажів я насилу осилила "Одіссею", коли зазвичай насолоджувалася читанням на уроках англійської мови. Всякий раз, коли згадувалася Пенелопа, я з нетерпінням чекала сенсу або визнання її людяності, які так і не прийшли.

Проте Пенелопа не просто слухняна і вірна. У романі вона пояснює свою точку зору на цю вірність, а також на біль і розчарування, які вона їй

принесла. Вона запитує: "Хіба я не була вірна? Хіба я не чекала, не чекала, незважаючи на спокусу - майже примус – вчинити інакше. Пенелопа також славиться своїм розумом і обачністю. Поки її чоловік у від'їзді, у неї багато женихів, які намагаються одружуватися на ній і таким чином оволодіти її царством. [63;с.2]

Щоб відвадити залицяльників, Пенелопа говорить їм, що знайде когонебудь в дружини, як тільки закінчить роботу над саваном для свого свекра, царя Лаерта. Проте щоночі вона відмінює роботу попереднього дня, тим самим відтягуючи термін до повернення Одиссея додому.

Пенелопа міркує про свою спадщину в творі: "Я була розумна, хоча, враховуючи час, дуже розумна. Схоже, саме цим я і була відома: розумом. Це, і моє ткацтво, і моя відданість чоловікові, і моя розсудливість". У "Пенелопіаді" героїня зображується в новому світі. У версії Маргарет Етвуд вона дотепна, вдумлива, інтуїтивна і, що саме головне, могутня. [63;с.2]

Етвуд відкриває абсолютно іншу Пенелопу, чим порожній зразок жіночої доброти і вірності з гомерівського епосу. Героїня канадської авторки, хоча і чекає повернення Одисея двадцять років, активно захищає себе від небажаних женихів, грубого кузена і навіть від оманливого, змінюючого чоловіка. [40;с.200]

Переміщаючись з XXI століття за часів Гомера в підземний світ, оповідання Етвуд роздумує про земне життя Пенелопи і її зустрічі в Аїді з примарами минулого. Зокрема, через голос дванадцяти мертвих служниць Етвуд засуджує дії Одисея як надмірно жорстокі і визнає, що в гомерівські часи згвалтуванню не приділялося належної уваги.

Переглядаючи "Одіссею" Гомера, Етвуд вириває Одисея з під патріархального контролю, висміюючи його доблесть і ставлячи під сумнів його наміри. Недбало і дотепно Етвуд оскверняє шанованих героїв "О

діссей", вважаючи їх оманливими, поверхневими і відверто сексистськими. [22;с.253]

Таким чином, відкидаючи чоловічий світ "Одіссеї", "Пенелопіада" дає голос безголосій Пенелопі. Краса розповіді Етвуд полягає в її відкритій критиці "Одіссеї" і сучасному переказі застарілої подорожі Одисея, що надмірно драматизується. Етвуд з сардонізмом підкреслює цікавіші аспекти грецького життя. Хоча і "Пенелопіада" Етвуд, і "Епос" Гомера включають таємниці грецької міфології, Етвуд включає, здавалося б, буденні, соціальні, романтичні і ретельно продумані недоліки усіх греків, як смертних, так і безсмертних. [40;с.201]

Наприклад, Пенелопа, подібно до бульварної котячої бійки, бореться зі своєю знаменитою красунею кузиною Оленою, побоюючись, що вона відведе Одисея. Замість того щоб затушовувати переживання Пенелопи просторовими узагальненнями і героїчною казкою, Етвуд включає цікаву іншу перспективу будьякої подорожі героя, що робить книгу захоплюючим і швидким читанням. Сучасна інтерпретація епосу Маргарет Етвуд уміло відводить "Пенелопіаду" від шанування героя до критики трагічних грецьких реалій, таких як згвалтування і шлюб за розрахунком.

Мати героїні - наяда (божественний дух прісної води). Вона навіжена мати, не дуже уважна до дочки, - їй більше подобається бути у воді, чим виховувати дитину на суші. Вона відмічає, що її мати "перестала плавати, як морська свиня, достатньо довго, щоб бути присутнім на її весіллі". У іншому ж вона не грає особливої ролі в життя Пенелопи. [63;с.10]

Олена – її двоюрідна сестра. Вона найкрасивіша жінка у світі, дочка Зевса і Леди, яка зачала і народила її, коли та була в образі лебедя. Батько Олени - цар Тиндарей, чоловік Леди. Вона вийшла заміж за царя Спарти Менелая.

Проте Афродіта (грецька богиня любові) обіцяє її Парису, принцові Трої. Парис вирушає в Спарту і спокушає Олену, переконуючи її поїхати з ним в Трою. Це стає причиною Троянської війни, оскільки Менелай закликає своїх союзників почати війну проти цього міста. [33;с.118]

Коли люди Менелая перемагають і Троя падає, Олена переконує його повернути її, і вона залишається у шлюбі за ним до кінця життя. У версії Етвуд Олена - злісна пожирачка чоловіків, яка отримує величезне задоволення від того, що бачить, скількох шкоди вона може завдати своєю красою.

Вона злісно відноситься до головної героїні за те, що та поступається їй в красі, і пишається величезною кількістю чоловіків, загиблих від її імені. Пенелопа, двоюрідна сестра міфічної Олени Троянської, ревнує її упродовж усієї повісті, і її оповідання закріплює образ Олени в "символічному порядку" Гомера. [64]

У романі Пенелопа відкидає Олену, покладаючи на неї відповідальність за свої страждання, і заявляє глядачам, що вона була першим невиконаним бажанням її сумуючого чоловіка Одиссея. Олена і безіменні дванадцять служниць знаходять своє представлення на противагу канонізованій метафорі вірності, Пенелопі.

У випадку з Оленою, Пенелопа не дає їй ніякої іншої ідентичності і дотримується того ж традиційного образу кокетливої жінки. Їй не вдається врятувати, захистити або відстояти своїх служниць від залицяльників, чоловіка Одиссея і сина Телемаха. Тут жінки представлені як вторичні по відношенню один до одного. [20]

У "Пенелопіаді" встановлено, що у відсутність хазяїна жінка, Пенелопа, не може правильно вести мирські справи, відганяти палких залицяльників і розпоряджатися майном Одиссея. Пенелопа була створена патріархатом як двійкова пара по відношенню до Олени.

Це були чоловіки, які кинулися в Трою рятувати Олену, щоб угамувати свою уражену гордість, тоді як Пенелопі, що виявилася в оточенні залицяльників, ніхто не допомагає. Ця жінка залишається джерелом занепокоєння для Пенелопи навіть після смерті: Мене ніколи не викликали чародії. Я була знаменита [...], тоді як моя кузина Олена мала великий попит. [...] вона (Хелен) не була ніким, якщо не була сумно відома. Звичайно, вона була дуже красива. [63;с.18]

Стверджували, що вона вийшла з яйця, будучи дочкою Зевса, який згвалтував її матір в образі лебедя. Тут вона є двійковою по відношенню до Олени. Вона обурена тим, що та "має великий попит" і приховує "причину", по якій маги відкидають її душу. Критерієм виклику душі є не популярність, оскільки вона була популярна, але їй ніколи не надавали перевагу.

Це підкреслює лицемірство патріархальної культури, яка ідеалізує її за її жертви, але звертає свою увагу на Олену, якій було "сумно вдома", через порушення встановлених стандартів. Історія її матері - це також історія спокушання і "згвалтування", нібито здійсненого Зевсом, богом, "в образі лебедя". [33;с.117]

У грецькій літературі жінка була невірно представлена як спокуслива "пожирачка чоловіків", "сирена", втілена в характері Олени, як згадує Пенелопа: "Я не була пожирачкою чоловіків, я не була сиреною, я не була схожа на кузину Олени, яка любила здійснювати завоювання тільки для того, щоб показати, що вона може" .

Пенелопа ніколи не була причиною для вбивства, на відміну від Олени, яка була невірно представлена і стерта в оповіданні про Пенелопу. Завойовувати серця таємними засобами було запропоновано єдиним мистецтвом жінки. Залучення чоловіків до стосунків було назване "завоюваннями" жінки. [22;с.252]

Після смерті свекрухи і божевільного свекра Лаєрта їй довелося самотійно управляти "величезними володіннями Одісея" . Коли Олена завоювала чоловічу привабливість завдяки багатству фізичної краси, женихи Пенелопи юрбилися навколо неї заради посагу і володінь Одісея : "Я була доброю дівчиною, ніж Олена [...] Я була розумна [...] - якість, яку чоловік любить мати у своїй дружині, поки вона знаходиться на деякій відстані від нього" .

На відміну від Олени, їй бракує "краси", яку чоловіки високо цінують в жінці. Вона пропонує "розум" і вірність патріархату в порівнянні зі своєю "суперницею" Оленою, чия "краса" привела до невірності в канонічній версії історії. У разі Пенелопи "хитрість" була контрстратегією проти настань патріархату. [22;с.251]

Незважаючи на війну під Троєю і вбивства, що послідували за нею, Олена як і раніше цінується чоловіками у своєму житті і в подальшому житті, тоді як служниць вішають за їх "гріхи", здійснені з примусу.

Меланфо "Красиві щічки" - одна з дванадцяти юних служниць Пенелопи в Ітаці. Вони шпигують за її женихами і допомагають їй щоночі розплітати саван. Коли Одісей повертається з подорожі, він велів Телемаха убити їх за те, що вони спали з женихами. У "Пенелопіаді" Етвуд дає зрозуміти, що у них не було вибору в цьому питанні і, швидше за все, вони були зґвалтовані. У творі дванадцять служниць виступають хором, щоб розповісти свою історію. [10;с.252]

У цих главах вони показують ті недоліки, з якими вони стикалися із-за свого нижчого класу. Оскільки вони були рабинями, їх тіла і праця розглядалися як доступні для використання вищим класом.

Вони нарікають: "Нам говорили, що ми брудні. Ми були брудними. Бруд був нашою турботою, бруд був нашою справою, бруд був нашою спеціальністю, бруд був нашою провиною. Ми були брудними дівчатками.

Якщо наші хазяї або сини наших хазяїв, або приїжджий дворянин, або сини приїжджого дворянина хотіли переспати з нами, ми не могли відмовити".[63;с.12]

Служниці не зовсім безправні в "Пенелопіаді". Вони дотепні і сардонічні, коли розповідають свою версію подій. Вони також проявляють свій вплив в замку і вчаться використати способи, якими вони стають жертвами, у своїх інтересах: "Ми погойдували стегнами, ми таїлися, ми підморгували, ми сигналізували бровами, навіть коли були дітьми; ми зустрічалися з хлопчиками за свинарниками, благородними і неблагородними хлопчиками".

У старогрецьких драмах часто використовується хор - група акторів, що говорять або підписуються разом, - як спосіб прокоментувати події п'єси. У цьому романі 12 служниць, повішених Телемахом, виконують цю драматичну роль. Вони описують своє дитинство, як Пенелопа описує своє, і свої стосунки з чоловіками, як вона описує свій шлюб. [4;с.40]

Таким чином, вони створюють контраст між бідними жінками і жінками вищого класу. Хоча в грецькому суспільстві, описаному в романі, жодна жінка не має великої влади, у бідних жінок її значно менше, чим у багатих. Вони занадто бідні, щоб вийти заміж, але це не означає, що у них немає чоловіків, які хочуть їх. Велика частина уваги з боку чоловіків закінчується згвалтуванням, оскільки у жінок з нижчих верств суспільства немає сил відшити чоловіків.

Попри те, що вони страждають у будинку Одиссея, 12 служниць вірно допомагають Пенелопі в її задумі обдурити женихів. На жаль, це призводить до їх страти. [63;с.45]

12 служниць символізують жіноче пригноблення. Упродовж усього роману жінки борються зі своїм архаїчним символічним представленням, але в той же час вони виконують функцію наново винайденого

розповідного прийому; у розповіді Етвуд нездатність служниць вирватися з колективного голосу і проявитися як індивідуальність доводить сильне пригноблення їх вікового образу.

Привезені на Ітаку як подружки для ігор Телемаха, а потім служки для численних задумів Пенелопи, служниці є універсальною жіночою боротьбою за право володіння своїм голосом і індивідуальністю в патріархальному суспільстві. [22;с.250]

Євриклея - колишня годувальниця Одиссея і служниця в його будинку. Вона повністю віддана господарю і завжди вважає, що знає, що для нього краще. Це дратує Пенелопу, яка вважає її владною і поблажливою. Проте, Євриклея - вірна служниця і одна з небагатьох, хто знайшов час, щоб показати Пенелопі, що до чого, коли вона прибула в Ітаку.

Вона також допомагає Пенелопі прийняти пологи і дбайливо доглядає за сином. Саме Євриклея вказує Одиссею на улюблених 12 служниць, яких Одиссей повинен убити у кінці книги. Пенелопа описує її як "жінку, яка спочатку доставила їй найбільше клопоту". Саме вона упізнала перевдягнутого Одиссея по його шраму і є одною з небагатьох перших людей, яким він довірився, щоб помститися зрадникам. [64]

Євриклея користується великим впливом у будинку, чим свекруха героїні, Антиклею, "яка, як і Євриклея, повинна була б узяти на себе керівництво, задовольнялася тим, що сиділа мовчки і нічого не говорила" . Її "найчастішим вираженням" на адресу Пенелопи, як вона згадує в оповіданні, було: "Ти погано виглядаєш".

Розчарована сильною та улюбленою служницею свого чоловіка, "так високо він (батько Одиссея) цінував її (Євриклею), що навіть не спав з нею", своїм божевільним чоловіком і відсутнім сином, вона уникає спілкування з людьми і починає розмовляти з меблями, роблячи неживі предмети своєю аудиторією до кінця життя. [64]

Колишня годувальниця Одиссея, Єврикля, завдає йому "неприємностей", оскільки вона є авторитетом у будинку і "дуже надійна". У повісті матері відтісняють жінку у боротьбі за таку необхідну "владу" і забезпечення свого гідного статусу у будинку. Особливістю Євриклеї було те, що "ніхто у світі не був таким знавцем Одиссея, як вона".

Материнство дитини чоловічої статі - це джерело влади, авторитету і впливу для жінки. Єврикля мала великі знання про стереотипну роль жінки. Вона говорить Пенелопі: "Нам доведеться відгодувати тебе, - говорить вона, - щоб у тебе був хороший великий син для Одиссея". Вона уявляє собі Пенелопу як потенційну "носітельницю" спадкоємця. Народження дитини лише обмежує її роль в житті після заміжжя. Єврикля не хоче, щоб вона ділилася своєю владою. [64]

Тепер звертаємо вашу увагу на чоловічі образи роману.

Цар Спарти Ікарій - батько Пенелопи. Відповідно до оповідань, які головна героїня чула в дитинстві, він намагався убити її, коли вона була ще дитиною, кинувши її в море. Після цього випадку Ікарій був занадто ласкавий з Пенелопою, але вона ніколи не почувала себе з ним спокійно. Батько хотів, щоб Пенелопа і Одисей залишилися при спартанському дворі, але вони порушили традицію і поплили на Ітаку. [63;с.3]

Одисей - чоловік Пенелопи, а також — син царя Ітаки Лаєрта і Антиклеї (чийм дідом був Гермес, вісник богів). Він стає царем Ітаки після повернення з Троянської війни, а також є персонажем "Іліади" і "Одіссеї".

У першій поемі, що оповідає про події Троянської війни, герой зобов'язаний по честі битися з Троєю разом з Менеласом (царем Спарти), коли дружину Менелая, Олену, спокушає Парис, принц Іліону. Хитромудрий син Лаєрта — один з найважливіших воїнів в Троянській війні. Його спроба повернутися додому після війни описана в "Одіссеї", в

якій він стикається з множиною фантастичних і міфічних перешкод, що заважають його подорожі додому. [63;с.8]

Як розповідається в творі, Одісей вирушає в Спарту, щоб попросити руки царівни Пенелопи, і перемагає інших женихів в пішому бігу, щоб зробити це. Він знаменитий своєю хитрістю, розумом, інтригами і хоробрістю. Це проявляється в тому, що він підлаштовує скачки за руку Пенелопи, напоївши інших учасників хімічною речовиною, яка робить їх повільніше.

Одісей не є хорошим чоловіком для неї, оскільки він мало замислюється про її почуття під час своєї подорожі і про те, в якому скрутному становищі він залишає її, вимушеної самотійно керувати королівством. Пенелопа критикує свого чоловіка: "Йому все сходило з рук, що було ще однією його особливістю: уникати відповідальності".[63;с.3]

У Гомера грецький герой Одісей відважний чоловік. Це великий приклад всім людям розумінні древніх греків. Адже герої Гомера завжди висловлюють якусь кращу властивість народного характеру. І військова звитяга – одна з головних рис їхнього характеру.

Такий і Одісей, він славиться ще винахідливістю, вмінням перехитрити ворога і непохитністю у бідах. Його вміння знайти вихід із найважчого становища неодноразово допомагало йому. Його дії рішучі та сміливі, адже він герой. [64]

У самих небезпечних ситуаціях розкривається багато досвідченість Одісея, повного допитливості, жаги проникнути в таємниці світу, не просто любителя пригод, але людину, що терпляче прагне однієї мети - досягти батьківщини і сім'ї, незважаючи на всі спокуси (забуття гір у країні лотофагів , любов до нього чарівниці Цирцеї), незважаючи на всі перешкоди (жахи Сцилли і Харібди, людоджерство Поліфема, морські бурі та корабельні аварії, гнів Посейдона).

Драматизм героїчної особистості Одиссея дається взнаки в епітеті «багатострадальний», яким Гомер наділяє його. Так, він справді такий. Він сумує за дружиною та сином, мріє про батьківщину – бідну мізерну Ітаку, якої він не зрадив ні на острові у німфи Каліпсо, ні в загадковому царстві Феаків, ні серед чудес острова Цирцеї. [4;с.53]

У царстві смерті, куди він потрапив, щоб запитати про своє майбутнє віщуна Тиресія, Одиссей даремно простягає руки до тіней померлих друзів і матері, проливає сльози, розмовляючи з тінями загиблих під Троєю героїв. Він не може утриматися від сліз і закриває обличчя на бенкеті у феаків, слухаючи спів Демодока про подвиги у троянській війні. Одиссей, що пустився в дорогу на кораблях з численними супутниками, зрештою, залишається на самоті. [4;с.53]

Дим рідного вогнища, дим вітчизни, вабить Одиссея через тисячі смертей у будинок, розорений ворогами, де терпляче чекає його за прядкою Пенелопа і де без нього виріс і перетворився на розумного і розважливого юнака Телемах.

Але той же Одиссей практичний і хитрий. Він із задоволенням отримує багаті дари від феаків і за порадою Афіни ховає ці скарби в печеру, попередньо все перерахувавши. Потрапивши на рідну Ітаку, він припадає з розчуленням до рідної землі, але голова його сповнена хитромудрих планів.

І якщо він примудрився врятуватися від Поліфема, то як тут не впоратися йому з підступами наречених! Адже він довгих сім років вдавався до сліз у полоні у Каліпсо, яка мріяла зробити його безсмертним і вічно юним. Богиня не зламала духу Одиссея, і він заслужив повернення на батьківщину. [33;с.133]

Таким чином, Одиссей не тільки доблесний воїн, але й людина мужня і допитлива, жадібно прагне побачити і пізнати навколишній світ. Гомер

оспіває людину, яку в її жадобі до знань не зупиняють небезпеки – чудовиська та стихії, яка вірить з свій розум, вкладений в нього прихильними до нього богами.

Телемах - син Пенелопи і Одиссея. Незабаром після народження сина батько вимушений відправитися воювати в Трою. «Одіссея» починається, коли Телемаха вже виповнилося двадцять років. На ньому лежить обов'язок захищати статус свого батька на Ітаці. Як хороший син, він вирушає на пошуки інформації про нього. І коли втрачений батько повертається після такої довгої відсутності, він підтримує його і допомагає йому знову затвердитися в якості царя Ітаки і законного чоловіка Пенелопи. [63;с.32]

У "Пенелопіаді" Маргарет Етвуд Телемах переживає різке, але правдоподібне переосмислення. Це переосмислення пов'язане з тим, що час змінився, і хлопчик теж. У "Одіссеї" Телемах - хлопчик на порозі дорослого життя.

Древня поема підкреслює саме цей момент в житті Телемаха : він знаходиться на порозі становлення чоловіком, і, власне кажучи, подорож, яку він здійснює у пошуках інформації про свого відсутнього батька, вважається подорожжю посвячення в доросле життя. Телемах остаточно досягне повноліття, коли битиметься разом з батьком проти зрадників.

Привласнення Маргарет Етвуд фігури Телемаха чужо древнім уявленням про виховання. Телемах сьогодні розглядається як неслухняний підліток, дуже схожий на більшість сучасних підлітків. Тому він адаптований до наших сучасних уявлень. [10;с.255]

В "Одіссеї" Телемах - молода людина, яка "добре навчена правилам гостинності : він наполягає, щоб жебрак зайняв своє місце, і запитує, звідки він родом". Тоді як в "Пенелопіаді" він демонструє погані манери: "Телемах накинувся на їжу і перевернув вино, а я докоряла собі за те, що

не навчила його кращим манерам". Загальним для обох книг є те, як Телемах піклується про свою матір. Він демонструє свою прихильність до неї у багатьох ситуаціях. [4;с.56]

У "Одіссей", відразу після прибуття в Ітаку з подорожі в Спарту, він посилає Євмея повідомити Пенелопу про своє повернення, що доводить, як він турбувався про неї. Так само в "Пенелопіаді" він піклувався про почуття своєї матері, навіть про її ревності до Олени: "А як Олена"? - запитав я. "Вона здавалася прекрасною". запитав я.

"Вона, здається, в порядку, - відповів Телемах. (...) "Ні, але, - сказав я, - як вона виглядала"? "Сяючою, як золота Афродіта", - сказав він. (...) "Мабуть, вона вже трохи постаріла", - сказав я як можна спокійніше. Олена не може бути такою ж сяючою, як золота Афродіта! Це не в природі! "Ну, так", - сказав мій син. [63;с.27]

І тепер той зв'язок, який повинен існувати між матерями і синами без батька, нарешті, заявив про себе. Телемах заглянув мені в обличчя і прочитав його вираження. "Взагалі-то, вона виглядала досить старою, - сказав він. "Набагато старше тебе. Якась виснажена. Уся в зморшках, - додав він. "Як старий гриб. І зуби у неї жовті. Взагалі-то деякі з них випали. Тільки після того, як ми багато випили, вона все ще виглядала красивою". Я знала, що він бреше, але мене торкнуло, що він бреше заради мене. [64]

Не менш важлива відмінність між Телемахом з "Одіссей" і цим новим Телемахом. Перший бореться за те, щоб бути сином героя, жити в епоху героїчних і великих діянь. Тому його завжди порівнюють з сином Агамемнона, Орестом, його ровесником. Орест убив вбивць свого батька, Егіста і Клітемнестру. Він помстився за смерть батька, убивши власну матір і її коханця.

Таким чином, Телемах був майже зобов'язаний діяти так само, щоб захистити царство свого батька, а також вірність матері. Це був його борг. Останній в "Пенелопіаді" ще підліток, який хоче показати себе чоловіком перед усіма, навіть перед своїм батьком. [64]

Маргарет Етвуд підкреслює, що ідея і обов'язок Телемаха - покарати служниць, що переспали із зрадниками, зрадивши їх жахливій смерті: (...). Але мій син, бажаючи самоствердитися перед батьком і показати, що він знає краще - він був в такому віці, - повісив їх усіх підряд на корабельному яструбові.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було доведено, що сучасна літературознавча думка ідентифікує постійне звернення письменства у процесі образного змалювання дійсності у своїх творах і до надбань міфології.

Саме це слово має грецьке походження і трактується як «переказ» чи «оповідання» і визначається науковою думкою як форма змалювання дійсності, що у багатьох стародавніх народів мала відношення до культу, обрядів, релігійної магії тощо.

Використовуючи міфи, наші далекі предки намагалися пояснити незрозумілі для них явища та знайти відповіді на такі глобальні питання як походження світу і людини, сенсу буття, життя і смерті в образній формі. У свій час міфи були і світоглядною, і художньою формою пізнання і змалювання людиною навколишньої дійсності.

Дослідження висвітлює поняття міфу і як античного художнього тексту, і його «перетікання» в літературу як явище якісно-динамічне, багатогранне і довготривале; цей процес фіксується і в сучасній літературі з метою змалювання актуальних проблем суспільства.

Ще з часів античності митці активно використовували різні міфологічні структури та інтерпретували їх у своїх художніх творах. Одним із таких авторів вважається і давньогрецький поет Гомер, відомий своїми легендарними поемами «Іліадою» та «Одіссеею». Оповіді, що ввійшли в основу цих творів, стали одними з найвідоміших та улюблених історій всіх часів, а герої вважаються «вічними» образами.

Робота докладно характеризує і творчість канадської авторки Маргарет Етвуд, яка звертається до творчого потенціалу міфів, зображаючи їх у своїх творах. Авторку дійсно хвилюють питання

самоідентифікації жінки, її існування у суспільстві та культурі, а також вторинність по відношенню до чоловіків.

І не випадково. Адже Маргарет Етвуд — письменниця-феміністка, яка стала на захист прав жінки у сучасному світі, її ролі та місця в соціумі («Розповідь служниці», «Заповіти», «Їстівна жінка», «Жінка-оракул», «Сліпий вбивця» тощо).

У процесі фемінізації літератури вона звертається і до міфологічних джерел, зокрема це один із найвідоміших її творів — роман «Пенелопіада» (2005 р.). І вже сама назва твору вказує на алюзію творчості Гомера : якщо в античного автора поема називається «Іліадою», то свій роман відома канадська письменниця називає «Пенелопіадою».

Центральними персонажами давньогрецького митця стали могутні воїни, зокрема Ахілл, Аякс, Гектор, Одісей, його син та дружина, дванадцять служниць, боги тощо. Маргарет Етвуд у своєму творі посилює гендерний принцип їх розподілу на чоловічі (Ікарій, Одісей, Телемах, Антиной) та жіночі (Пенелопа, її мати, дванадцять служниць, Елена, Єврикля, Антикля тощо) образи. Не забуває вона і про наявний у Гомера світ богів та простір потойбіччя (Афіна, Еринії, поля Асфаделей).

У дослідженні було детально проаналізовано її твір «Пенелопіада». Твір поділено на 29 розділів з введенням та примітками, тому роман у своїй побудові відповідає класичній грецькій драмі.

Композиція роману визначається як кільцева: перший розділ показує, що головна героїня знаходиться у потойбічному світі, де вона має змогу зустрітися з усіма дійовими особами своєї оповіді. Сама вона розповідає 18 розділів, а служниці - 11, і всі вони розкидані по всій книзі.

Хор використовує новий стиль оповідання в кожному із своїх розділів. У його виконанні можна також почути плач, пісню народну і про любов,

ідилію, баладу, драму, лекцію з антропології, судовий процес. Оповідь найчастіше ведеться від першої особи, однак у тексті можна зустріти звернення до читача Пенелопи у формі займенника другої особи .

Домінантна особливість роману в тому, що авторка піддає трансформації відому усім гомерівську історію. Використовуючи загальновідомі дії, мотиви вона створює у романі свій власний міф, стверджуючи, що місце і становище жінки не змінилося і в сучасному світі.

Найбільшу увагу було звернено на гендерно-персонажну систему роману. Максимальну увагу письменниця приділяє Пенелопі як центральному жіночому образу. Ця жінка з'являється і в «Іліаді», і в «Одіссеї», де стає символом терпіння, вірності і розуму, і ідеальною жінкою, покірною і відданою своєму чоловікові.

Зберігаючи персонажів та мотиви, Етвуд трансформує стосунки Одиссея і Пенелопи. Письменниця створила складний жіночий психологічний образ: цариця Ітаки не просто слухняна і вірна. Пенелопа пояснює свою точку зору на цю вірність, а також на біль і розчарування, які вони їй принесли. Її героїня звертає увагу на те, що вона вже мертва, що знає всю правду і — нарешті, може все розповісти, нічого не боячись, що її засудять чи образять.

Письменниця прагне показати, що жінка в умовах патріархального суспільства має слідувати волі чоловіка. Саме тому, створюючи власний образ Пенелопи, авторка підкреслює, що долею жінки керують особи сильної статі. Юна царівна підкорилася волі батька і вийшла заміж за Одиссея. Уже як його дружина головна героїня проявила себе ще й як мудра правителька, керуючи цілою країною та торгівлею в ній.

Авторка роману надає також голос і іншим жіночим образам твору. У тексті з'являються розповіді дванадцяти служниць, які були несправедливо

страчені Одиссеєм. У романі основна увага приділяється епізоду їх вбивства господарем після повернення із подорожі.

Однак при житті Пенелопа не могла оскаржити цього рішення, вона покірно підкорилася його волі. І вже після своєї смерті жінка вимагає покарання для свого чоловіка — вбивці. Отже, письменниця-феміністка виокреслює мотив покарання чоловіку за його жорстоке ставлення до жінки.

Не випадково у творі з'являється епізод суду. Письменниця переводить події із минулого в сучасність, показуючи, що становище жінки не змінилося і подає свій погляд на події, які відбуваються. Суддя відноситься до усього дуже легковажно і — незважаючи на усю серйозність справи, постійно посміхається та жартує.

Найголовніше, що захисник справедливості посилається саме на екземпляр "Одіссеї", який він вважає офіційною версією цієї історії. Отже, і сучасна система правосуддя схиляється на користь чоловічої позиції та його інтерпретації події і, зрозуміло, перемога була на боці Одиссея.

Хоча твір не відповідає на питання, якою Пенелопа була насправді, але її образ дав можливість самій письменниці розкрити стан жінки минулого і її нинішнє становище у суспільстві. Висновок роману, що домінуючим завжди залишається чоловік, особливо яскраво висвітлено під час теперішнього судового процесу. Та все ж проблема твору — боротьби жінки за свої права у сучасному світі — найбільш виразно розкрита зверненням письменниці до міфологічних мотивів, образів, тексту. Роман зайняв вагоме місце у просторі сучасної феміністичної літератури.

Таки чином, у роботі було ґрунтовно досліджено та проаналізовано модифікацію гомерівського міфу про Пенелопу та Одиссея у романі відомої канадської письменниці Маргарет Етвуд «Пенелопіада».

Список використаних джерел :

1. Агеева В.П. Гендерна літературна теорія та критика. Основи теорії гендеру:[навч. посібник].–К.:«КІС (2004): с. 426-445.
2. Антична література. Греція : хрестоматія : у 2-х ч. / упоряд. Т. В. Михед, Ю. В. Якубіна ; відп. ред. П. В. Михед ; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. - Ніжин : Видавництво НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2003 .
3. Баррі П.Феміністична критика // П.Баррі. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія. – К.: Смолоскип, 2008. – 144-162
4. Белаш Г. О. Історія античної літератури: навч. посібник / Г. О. Белаш. - Київ: ЦНЛ, 2012. - 236 с.
5. Белкін М. В., Плахотська О. Словник «Античні письменники». — Вид-во "Лань", 1998.
6. Богачевська М. Павличко С. Націоналізм і фемінізм одна монета спільного вжитку . Гендерні студії. Незалежний культурологічний часопис. Київ : Наукова думка, 17, 2000. С. 43 56.
7. В. Скуратівський. Міфологія // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. —742 с.
8. Вейн П. Чи вірили греки у свої міфи? : есе про конституентну уяву / Поль Вейн ; [пер. з фр.]. – Л. : Каменярь, 2003. – 170 с.
9. Воронцова М. Ю. Своєрідність романістики М. Етвуд : Дис. Дніпропетровськ : Дніпропетровський національний університет, 2005. 218 с.
10. Воротникова А. Э. Переосмысление мифа в романе М. Этвуд «Пенелопиада» RETHINKING THE MYTH M. ATWOOD'S NOVEL «PENELOPIADA» / – Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского – 2013. –№ 6

11. Гиленсон, Б. А. Історія зарубіжної літератури від античності до середини ХІХ століття : підручник для бакалаврів / Б. А. Гиленсон. — 2014. — 904 с.
12. Гладій О. Б. До проблеми поняття “міф” у сучасному літературознавстві. Вісник Запорізького державного університету. Філоло-гічні науки. 2002. №. 3. С. 45–49.
13. Гладкий В. Д. Древний мир: Энциклопедический словарь. В 2-х т. – Т. 1: А–О. – Донецк, МП "Отечество", 1996. – 512 с.
14. Григорчук, Л. Поняття "міф" та шляхи міфологізації літератури / Л. Григорчук // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. - 2017. - Вип. 42. - С. 38–39.
15. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гричаник Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття: Навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 504 с.
16. Давиденко Г.Й., Чайка О.М., Гричаник Н.І. Кушнерьова М.О. Історія новітньої зарубіжної літератури: Навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008 — 274 с.
17. Демидюк, Л. Міф як текст в аспекті взаємовідносин міфу та літератури / Л. Демидюк // Studia Methodologica : альманах / упоряд. І. В. Папуша. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – Вип. 24 : Новітня теорія літератури і проблеми літературної антропології. – С. 27-31.
18. Денисова Т. Літературний процес ХХ сторіччя / Тамара Денисова // Вікно в світ. – 1999. – № 5 (8). – С. 5–74.
19. Денисова Т. Н. Історія американської літератури ХХ століття. Київ: Довіра. 2002. 318 с.
20. Добринчук, О.О. Трансформація сюжетно-образних мотивів гомерівського епосу в літературі ХХ- поч. ХХІ ст.: основні тенденції та закономірності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.05

- порівняльне літературознавство / Ольга Олександрівна Добринчук ; ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2012.
21. Дудченко М. Література Великобританії і США : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. М. Дудченко ; рец. : Ю. А. Зацний, С. О. Швачко. - Суми : Університетська книга, 2006. - 445 с.
22. Жаданов Ю. А. Гендерные аспекты творчества М. Этвуд. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. 2011. N 936: сер.: філологія. Вип.61. С. 249–253.
23. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т. 1: А—К / За ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. — Тернопіль: Навч. кн. — Богдан, 2005. — С. 769—771.
24. Зварич І. Міф у генезі художнього мислення : монографія / І. Зварич. — Чернівці : Золоті литаври, 2002. — 236 с.
25. Зуєнко М. Категорія "Міфопоетика" в сучасному літературознавстві / М. Зуєнко // Філологічні науки. - 2014. - Вип. 18. - С. 3-9.
26. Історія зарубіжної літератури. Ворон І.А., —Б.,2015.—С.79
27. Кобзар О. І. Міфопоетика як предмет і метод літературознавчого дослідження / О. І. Кобзар // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія: філологічна. – 2010. – Вип. 15. – С. 131–139.
28. Ковбасенко Ю. І. Антична література: навч.посіб. — К.: Київський університет імені Бориса Грінченка,2014-256с
29. Костюк І. Міфологема: історія поняття / Ірина Костюк // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Вип. 22. – С. 405-416.
30. Кристофер У. Блакуелл, Эйми Хакни Блакуелл Мифология для «чайников» (Mythology For Dummies) — М. 2006. «Диалектика» — 368 с
31. Курята, Ю. Міф на перетині психологічних та філологічних наук / Юлія Курята // Зб. наук. праць ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – 2010. – Т. XII, ч. 4. – С. 225–232.

32. Кушнірова Т.В. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі: навчально-методичний посібник / Тетяна Кушнірова. – Полтава, 2018. – 112 с.
33. Матасова Ю. Р. Архетип Самості та міфологема героїчних пошуків: аспекти реалізацій / Ю. Р. Матасова // Літературна компаративістика : збірник : Вип. II. – К. : Фоліант, 2005. – С.148–162.
34. Мединська Ю. Міфологія і міфологічний дискурс / Ю.Я. Мединська // Психологія і суспільство. — 2006. — № 2. — С. 115-122.
35. Мединська, Юлія. Чотири виміри міфу [Текст] : наукове видання / Юлія Мединська // Психологія і сусп.-во. - 2003. - N 4. - С. 29-36.
36. Міф і міфопоетика у традиційних та сучасних формах культурно-мовної свідомості // Вісн. Харк. держ. ун-ту. – 1999. – № 448. – 430 с.
37. Міфологія // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2 : М — Я.
38. Міфологія : навчальний посібник / Оксана Дарморіз. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 248 с.
39. Моклиця, М. В. Вступ до літературознавства : навч. посіб. : для студ. ВНЗ / М. В. Моклиця ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. - Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. - 468 с.
40. Мохначова, О. В. Авторський голос як модус інтерпретації міфу в романі М. Етвуд "Пенелопіада"/О. В. Мохначова. - З .195-213.
41. Мусій В. Б. Міф у художньому освоєнні світосприйняття людини літературною епохою передромантизму та романтизму: Монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 432с.
42. Наливайко Д. С. Теорія літератури й компаративістика. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
43. Новикова М. Міфи та місія / Марина Новикова. – К. : Дух і Літера, 2005. – 432 с.

44. Нямцу А.Є. Троянська міфологія у літературному контексті: Монографія. Чернівці: ЧНУ, 2012. 216 с.
45. Овчаренко Н. Канадський літературний канон на зламі століть. Київ : Видавництво гуманітарної літератури, 2006. 311 с.
46. Овчаренко Н. Ф. Канадская литература XX века: Три грани эволюции. — К., 1991; Rosenberg J. H. Margaret Atwood. — Boston, 1984.
47. Овчаренко Н. Ф. Романи-антиутопії Маргарет Е. Етвуд . Слово і Час. 2006 (лютий). №2 (542). С. 46–55.
48. Павличко С. Фемінізм. Київ : Основи , 2002. 324 с.
49. Павличко, С. (2009). Теорія літератури/С. Павличко/упор. В. Агеєва, Б. Кравченко.–Вид. 2-е. Київ: Основи. 2009.
50. Пащенко В. І. Антична література: підручник / В. І. Пащенко, Н. І. Пащенко. - Київ: Либідь, 2001. - 718 с.
51. Підлісна Г. Н. Антична література: навч. посібник / Г. Н. Підлісна. - Київ : Вища школа, 1992. - 255 с.
52. Поліщук Я.О. Міфологічний горизонт. Естетика міфа. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с.
53. Потебня, А. А. Символ и миф в народной культуре / Сост., подг. текстов, ст. и коммент. А.Л. Топоркова. М., Лабиринт. 2000.
54. Скржинська М. В. Гомер [Архівовано 18 січня 2017 у Wayback Machine.] // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2004. — Т. 2 : Г — Д.
55. Словник античної мітології / Упоряд. Козовик І. Я., Пономарів О. Д. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2006. — 312с.
56. Словник античної міфології. - Київ: Наук. думка, 1989. - 240 с.
57. Турган О. Д. До проблеми шляхів міфологізації літератури / О. Д. Турган // Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки. – 2002. – №2. – С. 129–133.

58. Шалагінов Б.Б. Зарубіжна література від античності до початку XIX століття. — К.: Академія, 2004. — 360 с. — С.: 12-16.
59. Ясь О. В. Міф історичний // Енциклопедія історії України. — К., 2009. — Т. 6: Ла–Мі.
60. Alberto Manguel. Homer's the Iliad and the Odyssey: a biography. — Canongate U.S, 2007. — 285 с.
61. Ambiguous discourse: Feminist narratology & British women writers. Chapel Hill; London: The Univ. of North Carolina Press, 1996.
62. Andrew Lang. Homer and His Age. — 1st World Publishing, 2007. — 316 с. — ISBN 9781421896908.
63. Atwood Margaret. Penelopiad
[URL:https://www.onlinereadfreebooks.com/en/The-Penelopiad-923584/1](https://www.onlinereadfreebooks.com/en/The-Penelopiad-923584/1) (дата звернення: 16.09.2022).
64. Atwood M. The Penelopiad: The Myth of Penelope and Odysseus.
URL:<http://flibusta.is/b/180360/>
65. Duncker P. Sisters and strangers: An introduction to contemporary feminist fiction. 1992.
66. Encyclopedia of feminist theories. London; NY: Routledge, 2000.
67. Feminist reading of early modern culture. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1996.
68. Heilbrun C.G. Hamlet's mother and other women. 1990.
69. Online Etymology Dictionary: [Архівовано 13 вересня 2014 у Wayback Machine.] Homer — name of the supposed author of the «Iliad» and the "Odyssey, " from L. Homerus, from Gk. Homeros. The name first occurs in a fragment of Hesiod. It is identical to Gk. homeros «hostage.»
70. Segal L. Why feminism? Gender, psychology, politics. NY, Columbia Univ. Press, 1999.
71. Showalter E. A literature of their own: British Women Novelists from Bront, to Lessing. Princeton: Princeton Univ. Press, 1999

72. The Cambridge History of Canadian Literature : [\[англ.\]](#) / Edited by Coral Ann Howells and Eva-Marie Kröller. — Cambridge University Press, 2013. — 802 p.

73. Tolan Fiona. Margaret Atwood: feminism and fiction . Rodopi, 2007.336 p.